

Kondenzált anyagok fizikája tételek

1. Kristályos anyagok

Kristálytan fogalmai: Rácsvektor, transzlációs vektorok, pontrács, elemi cella, Wigner-Seitz-cellák,. Szimmetriák: transzláció, forgatás, inverzió, inverziós tengely, csúszósík. Térkör, pontcsoport, reciprok rács és fogalmai

2. Fontosabb kristályszerkezetek

Egyszerű köbös, lapcentrált köbös, tércentrált köbös szerkezetek. Gyémánt rács, NaCl szerkezet és hexagonális szoros rács.

3. Kristályhibák és nemkristályos szerkezetek

Vakancia, intersticionális atom, szennyezők, diszlokációk, felületi és térfogati hibák, polikristály. Amorf anyagok és folyadékok szerkezete, kvázkristályok és folyadékkristályok

4. Szerkezetvizsgálat

Röntgen, elektron és neutron. Források és detektorok. Szórás kinetikus elmélete, Ewald-gömb. Kristályos és amorf anyag szórása, Rácssíkok és Bragg-feltétel

5. Kondenzált anyagok kötése

Kovalens, ionos és fémes kötés. ?tmeneti fémek kötése. Atomos és molekuláris kötések. Kohézió és adhézió. Atomok közti potenciál

6. Rácsrezgések

Rácsrezgések kristályos és nemkristályos anyagokban. Lokalizált és delokalizált módus. Periodikus anyag rezgései. Egyatomos, kétatomos lineáris lánc. Módussűrűség. Fononok, mint kvázirészecskék.

7. Rácsrezgések termikus hatásai

Rácsrezgések energiája, Debye-fajhő. Kristályos és amorf anyag hőtáplálása, Hővezetés, fonon-fonon kölcsönhatás, direkt és umklapp folyamatok. Diszperziós reláció kimérése, folyadékok dinamikája, Raman szórás

8. Elektronszerkezet

Adiabatikus szétcsatolás, Bloch-tétel, Bloch- és Wannier-függvények

9. Kristályos anyag elektronszerkezete

Kvázi szabad elektronok, kéthullám-közeliítés. Szorosan kötött elektron közelítés. Periódusos rendszer. Nemperiódikus szerkezet, lokalizált és delokalizált elektronok

10. Fémek

?llapotsűrűség, Fermi-nívó, Fermi-felületek. Csoportsebesség, elektronok mozgássebessége, Bethe-Sommerfeld-sorfejtés, elektronfajhő, Pauli-szuszceptibilitás, Transzport tulajdonságok, vezetés, hővezetés, Seebeck és Peltier-effektus. Hall effektus, ciklotron-rezonancia.

11. Félvezetők

Szennyezetlen félvezetők. Elektronok és lyukak, kémiai potenciál. Adalékoltt félvezetők, p-n átmenet, dióda

12. Mágneses tulajdonságok

Atom paramágnesség, Curie-törvény. Atom diamágnesség, Pauli szuszceptibilitás, Landau-diamágnesség,

13. Állandó mágneses momentummal rendelkező anyagok:

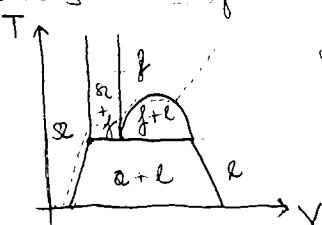
Ferromágnesek, antiferromágnesek, ferrimágnesek, spinüveg. Ferromágneses domének, hiszterézis, Belső tér közeliítés. Curie-Weiss-törvény. Spinhullámok. Antiferromágnesség. Mágneses ellenállás

Kondenzált anyag: szilárd és folyadék halmozállapotú anyagok, nagy sürűségi
vt szilárd anyagok legtöbbje kristályos, vannak folyadék-kristályok is.

Amorf — kristályos $\rightarrow$ van átmenet

$\hookrightarrow$ ávegek (sok minden hivatkozó, amibe összefűzve
vannak a dolgozók)

Fázis diagram:

a folyadék napjain kis helyet foglal el
a legneműt jól ismerjük:

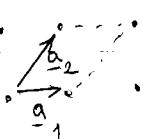
$$pV = nRT \quad \text{ideális gáz}$$

$$U = nC_V T \quad \text{univerzális tel.-el}$$

Kristályos + szilárd anyag: van benne hosszútávú rend
atomot köntökben

Kristályos anyagok:

$F \quad F \quad F \quad F$ rácsvetktorok / transzlációs vektorok:
 $F \quad F \quad F \quad F$ amik mentén eltolva néha
 $F \rightarrow F \quad F \quad F$ változik az elrendezés $F \rightarrow F$
 $\dots \quad \dots \quad \dots$ pontrács:

$\hookrightarrow$ vannak benne elemi transzlációs vektorok, amiknek ^{egész részét} linearis

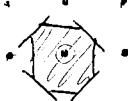
$R_{n_1 n_2 n_3} = n_1 \underline{a}_1 + n_2 \underline{a}_2 + n_3 \underline{a}_3$ kombinációjából az összes többi eldállítható (valasztjuk)

$\hookrightarrow$ elemi cella: $\underline{a}_1, \underline{a}_2, \underline{a}_3$ által meghatározott parallelepipedon (nem egységteljes)

$\hookrightarrow$ elemi rácsvetktor + bázis (F) = rács

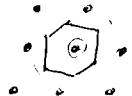
Wigner - Seitz cella:

$\hookrightarrow$ a somrendszerhez hozott $\cdot \cdot \cdot \cdot \cdot$ felérő merőlegesekből

↳ micsponthoz tartozik

↳ azon pontok halmozára, melyek tözelebb vannak
egy adott micsponthoz, mint bármely micsponthoz

↳ határa: tét micsponthoz egyenlő távolságú van

$$r_{R_n} = \frac{1 R_n}{2}$$

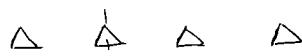
Szimmetriák

A A, A' tükrözés

trigör → háromsz.

A, A', A

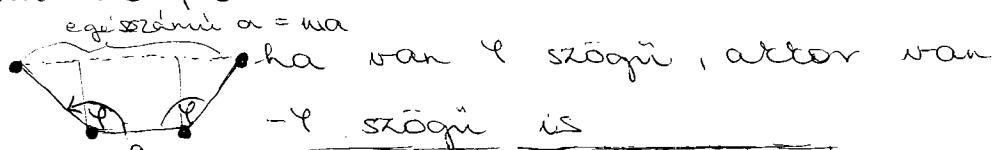
forgata's

A', A A

1) transláció: minden rácsmat van

2) forgata's: van 2es, 3as stb.

$$m\varphi = \varphi + 2\varphi \sin(\varphi - \frac{\pi}{2})$$

$$m - 1 = -2 \cos \varphi$$

$$\cos \varphi = \frac{1-m}{2}$$

m	-1	0	1	2	3
φ	$0/2\pi$	$\frac{\pi}{3}$	$\frac{\pi}{2}$	$\frac{2\pi}{3}$	π
n	1	6	4	3	2

→ exet

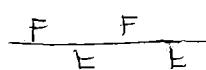
a forgata'sek leterzeti kristályos anyagban

3) inverzió: $r \rightarrow -r$ $\bar{x}$

összetett szimmetriaműveletek

4) inverziós tengely: pl.: $\bar{x} = m$ sítra való tükrözés

5) csíkosít

felülvonalsgájú eltolás + tükrözés

Csoporthoz állított a szimmetriaműveletet egy-egy rácsmátrix → exet 1) - 5) lehethet a generátorai

230 tércsoport van, ha minden összefüggő

Pontcsoport: egy pontra vonatkozó szimmetriák

32. fajta csoport van ebbel.

KONDENZA LT

Van még hét kristályszíntű és 14 Bravais ^{racs}

→ ha csat az elemi cella szimmetriáit nézzük attor 14 félét van

→ makroszöpítusan + félét színtű van Pontraics... — reciprokraics...

$$\underline{R}_n = \underline{R}_{n_1 n_2 n_3} = n_1 \underline{a}_1 + n_2 \underline{a}_2 + n_3 \underline{a}_3$$

$$\underline{G}_h = \underline{G}_{h_1 h_2 h_3} = h_1 \underline{b}_1 + h_2 \underline{b}_2 + h_3 \underline{b}_3$$

Def.: $\frac{\underline{a}_i \cdot \underline{b}_j}{\underline{a}_i \cdot \underline{b}_j} = 2\pi \delta_{ij}$ biortogonalis rendszerrel alkotott

$$\underline{b}_1 = 2\pi \frac{\underline{a}_2 \times \underline{a}_3}{\underline{a}_1 (\underline{a}_2 \times \underline{a}_3)} \quad \underline{a}_1 = 2\pi \frac{\underline{b}_2 \times \underline{b}_3}{\underline{b}_1 (\underline{b}_2 \times \underline{b}_3)} \rightarrow V_{RC} = V_{BZ}$$

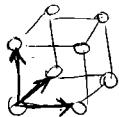
$V_C = V_{WS}$ elemi cella térfogata

$$V_C \cdot V_{RC} = (2\pi)^3 \quad \underline{R}_n \underline{G}_h = 2\pi \text{ egyszerűm} = 2\pi (n_1 h_1 + n_2 h_2 + n_3 h_3)$$

a reciprokraics Wigner - Seitz cellája = Brillouin zóna?

Egyszerűbb (fontosabb) kristályszíntereket:

1)

$\underline{a}_1 = a(1,0,0)$ elemi cella = kocka

$\underline{a}_2 = a(0,1,0)$ WS cella = kocka

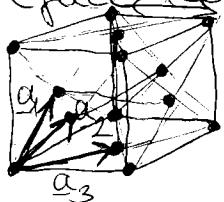
egyszerű kőbös

$\underline{a}_3 = a(0,0,1)$

pl: polónium (cázium - flórid)

2) lapcentralt kőbös: pl: réz, alumínium, arany, platina, nikkel stb.

fcc (face centered cubic)

$$\underline{a}_1 = \frac{a}{2}(0,1,1)$$

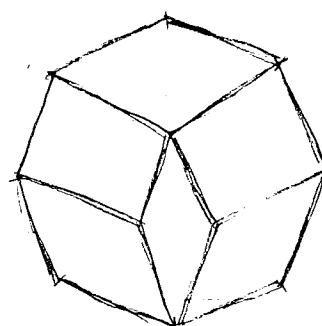
$$\underline{a}_2 = \frac{a}{2}(1,0,1)$$

$$\underline{a}_3 = \frac{a}{2}(1,1,0)$$

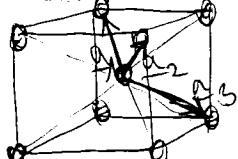
$$V_C = \frac{a^3}{4}$$

WS cella rombododekaéder →

reciprokraics: tércentralt kőbös

3) tércentralt kőbös = bcc (body centered cubic)

pl: vas, wolfram, molibden stb.

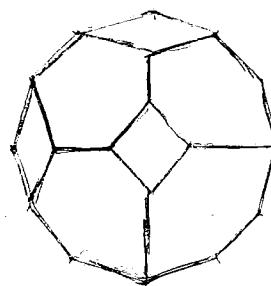
$$\underline{a}_1 = \frac{\alpha}{2} (-1, 1, 1) \quad V_c = \frac{\alpha^3}{2}$$

$$\underline{a}_2 = \frac{\alpha}{2} (1, -1, 1)$$

$$\underline{a}_3 = \frac{\alpha}{2} (1, 1, -1)$$

WS-cell

reciprokals fcc

4) gyémántstruktsz: szén, szilícium, germánium

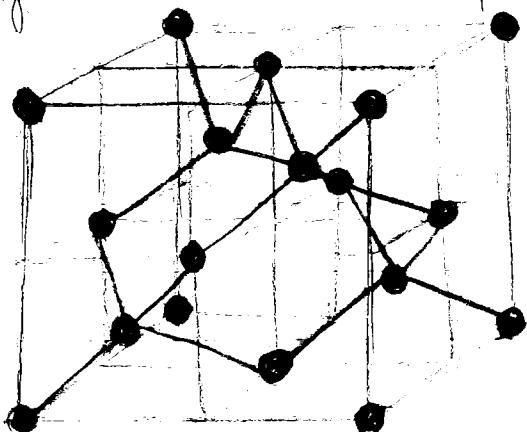
mindnet 4 monoszélja van

fcc pontszík

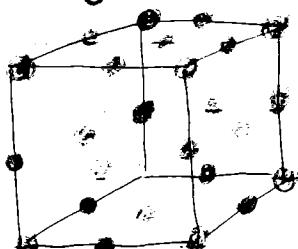
bázis $C(0,0,0)$

$C_4^0(1,1,1)$

WS cella olyan mint fcc-nel

5) R. NaCl

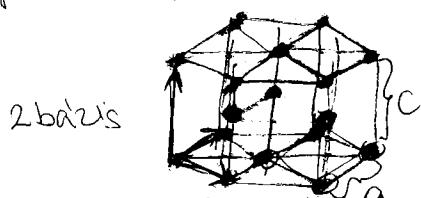

fcc

bázis $Na(0,0,0)$

$Cl(\frac{\alpha}{2}, 0, 0)$

6) hexagonalis soros illésekben: bcp (hexagonal closed packed) szabályos tetraéderek, ha

$\frac{c}{a} = \sqrt{\frac{8}{3}} \approx 1,633$

berillium, kobalt, tafnium, magnézium, cink, cirkonium, titán

(pm) a	Be	Co	Hg	Mg	Ti	Zn	Zr
(pm) c	229	250	326	321	295	266	323
%a	358	407	505	521	469	495	515

Mi a különbség fcc és hcp törmel?

A réteg

B réteg

C réteg

mindig másik a monoszél

ABABABAB hcp

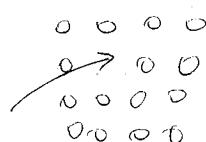
ABCABCAB fcc

egykristály, polikristály $\rightarrow$ szemcsékKristályhibák:

mindig vannak a kristályban hibák

① Ponthibák

-vakancia: hiányzik egy atom
természetű hiba

vakanciai részma: n

$$\langle n \rangle = \frac{\sum_n \binom{N}{n} n \cdot e^{-\frac{n E_{vac}^F}{kT}}}{\sum_n \binom{N}{n} e^{-\frac{n E_{vac}^F}{kT}}}$$

 E_{vac}^F = elektron energia

$$-\frac{E_{vac}^F}{kT} = :x$$

$$\langle n \rangle = \frac{d}{dx} \ln \left(\sum_n \binom{N}{n} e^{nx} \right) = \frac{d}{dx} \ln (1 + e^x)^N =$$

$$= N \frac{d}{dx} \ln (1 + e^x) = N \frac{e^x}{1 + e^x} = N \cdot \frac{1}{1 + e^{-x}} =$$

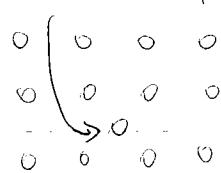
$$= N e^{-\frac{E_{vac}^F}{kT}}$$

• nagyon kicsi
(kevés van)

nagyon nagy.

$$E_{vac}^F \approx (0,8 - 1) \text{ eV} \quad kT_{\text{min}} = 25 \text{ meV}$$

- interstitialis / rácsköri atom: extra atom a
rácsban, természetű

$$E_{int}^F = (2-4) \text{ eV} \rightarrow \text{kevés ilyen hiba}$$

elektrozit (nem egysensúlyú folyamá-
torban teleterhet)

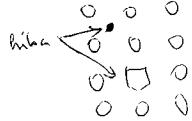
- szennyezők (adaltatott atomok)

$\hookrightarrow$ substituciós szennyezők $\rightarrow$ cseréje atom helyén
maisfajta pl: Au - Cu, Ag, Pt

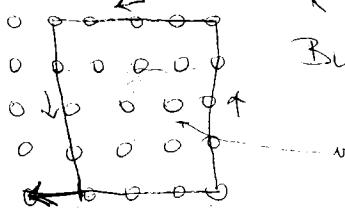
Si - Al, Ge, In, P, Ar

$\hookrightarrow$ interstitialis pl: metal - H, O, C, N
Fe - C (acél)

↳ nagyon erősen befolyásolja az anyag tulajdonságait pl. rozsdamentes acél, savállás acél

(2) Vonalhibák (dislokációk)

↳ Burgers vektor $\underline{b}$

B-vektor meghatároása

$\underline{b}$ mindenkor ugyanaz elágazik a dislokációból

$$\underline{b} = \underline{b}_1 + \underline{b}_2 + \underline{b}_3$$

a vonalhibát jellemzi a Burgers-vektor és a dislokáció vonala → hurok

az anyag két vége közötti

dislokáció continuumelmélete

Taylor

'34-'35 körül

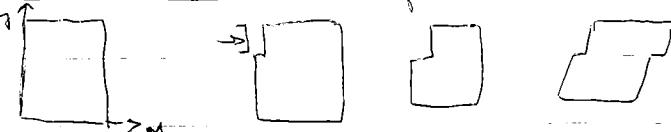
Orovai, Polanyi

egy modellt már 1890 körül Edoardo Volterra

el-dislokáció $\underline{b} \perp \underline{l}$

csavar-dislokáció $\underline{b} \parallel \underline{l}$

dislokáció és deformáció:

deformáció $\epsilon_{xy} = \gamma = \frac{b}{L_y} \frac{x}{L_x}$

1 dislokáció $\Delta\gamma = \frac{b\Delta x}{L_x L_y}$ Δx elmozdulás esetén

több dislokáció

$$\Delta\gamma = \frac{1}{L_x L_y} \sum b_i \Delta x_i = \frac{N}{L_x L_y} \cdot b \overline{\Delta x}$$

dislokáció-sűrűség $\rho = \frac{N}{L_x L_y} = \frac{N h z}{L_x L_y L_c}$ $\leftarrow$ dislokáció hossza területen

$$\Delta Y = b f \overline{\Delta x} \quad \text{Orován összefüggés}$$

melegítés hatására a dislokációk elszíntelenítésekkel helyítgatásra a drótból a dislokációk elkezdenek csaladgálni, összegabolydnak, egyre több lenne (tömegesebb lesz a anyag $\Rightarrow$ eltörök)

ha törés a dislokációs $\rightarrow$ tömör deformáláni fémekben sor dislokációs ($10^6/\text{cm}^2$), Si-crystallyum ϕ

(3) Felületi hibák:

pl. szemcseláthatás $\rightarrow$ itt tömegesebb török az anyag kis szennyezőkkel lehet stabilizálni

(4) Térfigeti hibák:

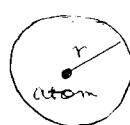
kiválaszt: más anyag szemcséi helyezkedését el az anyagban, megváltottatja a mechanikai tulajdonságokat

türeget

felület (onnan fogva nincs anyag)

A hibák határozzák meg pl. az anyag mechanikai tulajdonságait, ellenállás, hővezetés, hőnyom török. Ha nagyon sor a hiba $\rightarrow$ amorf anyag

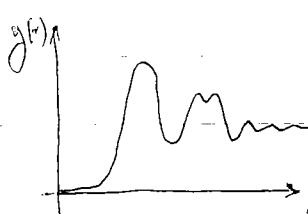
Amorf anyagok $\leftarrow$ szilárd (pl. türeg) $\rightarrow$ ϕ hosszú török rend felületek

r : távolságon belüli atomok száma: $N(r)$

$$N(r) = \int_0^r g(r_1) 4\pi r_1^2 dr_1$$

$\uparrow$ radialis eloszlásf. (radf.)

$\rightarrow$ eb. a sűrűségű rész

atomok átlagos távolsága 2-3 Å

Türeg $\rightarrow$ $\text{SiO}_2 +$ pl. Na

Ca (magy ne crystallizáljon ki)

K B $\rightarrow$ pl. jérai / felüveretőkkel

1985. Washington Mn-Al ötvözet (Al₆₃Mn Splat cooling)
felmelegítettek, aztán lefröscsöltek
tadéltak amorf és kristályosnak látszó részektet

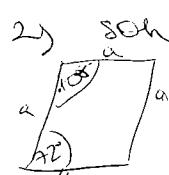
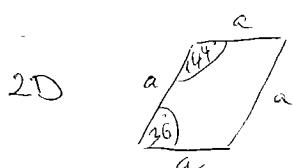
↳ 5-ös szimmetriával

«kvázi-kristály

↳ ittólévők kvázi-kristály

matematikai modell már ismert volt

↳ Penrose műcs 1) Ei lehet racionális a négyzet

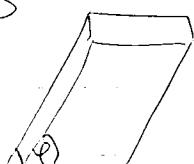

2) soha nem szimmetrikus
3) bármely pont R sugarú könyeretéhez van 5R

sugaron belül minden

4) hosszú távú irányrend van,
távolságrend ϕ

3D

nemboéder $\text{tg} \varphi = 2$

2 félle van $\rightarrow$ kiralitásbeli a térfelület

rosszul teretik a hőt + stabilitás $\rightarrow$ pl. ipari
fűződényeknél használják

Folyadék-kristályok:

1888. Friedrich Reinitzer

-145 °C -ig szilárd

145-178 homályos folyadék

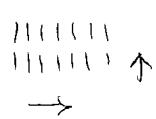
178 - átlátszó folyadék

Otto Lehman $\rightarrow$ koleszterinusz folyadék-kristály

nematiszus

szimmetrius A

C

hosszútávú rend $\rightarrow$ ak irányába

60-as években ezekről el használtuk

Szerkezetvizsgálat

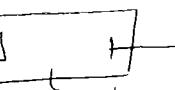
röntgen, elektron, neutron diffracció

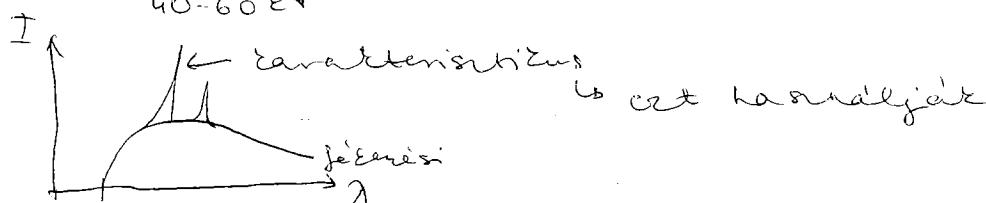
(1) Röntgen-diffráció:

jól megérzékelhető az elektronokat $\rightarrow$ sugárzás (röntgent) $\rightarrow$ erték megráz

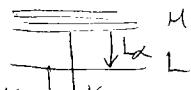
az elektronsűrűséget lehet öröle feldöröléssel atomi méretekben

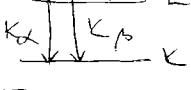
Előállítás: @ hagyományos röntgensűrű (1895)

izot. anód $\rightarrow$ felerősítő sugárzás
rázadó $\xrightarrow[\text{vakuum}]{\text{hőtől}}$ + karakterisztikus R-sugárzás
 $40-60 \text{ eV}$

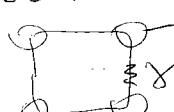

Amplitúdó $\rightarrow$ gyorsítófelülről határozta meg

  K_α -t használjuk $\text{Cu} \rightarrow 0,15 \text{ nm}$

  K_β $40 \text{ eV} \rightarrow 0,03 \text{ nm}$ általában a gerjesztés

(b) sincrotron $\rightarrow$ nagy vákuumcsőben mennek

 magneset körbe az elektronok

Wiggler, undulator

előnye $\rightarrow$ rögtön monokromatikus sugárzást adít el
nagy intenzitás

hatánya $\rightarrow$ nagy melet, droga

Eredményei: - fotolémez (2D, de az intenzitást néhányszorosítva)
- számítáloscopek (eleinte a helyre írt nem

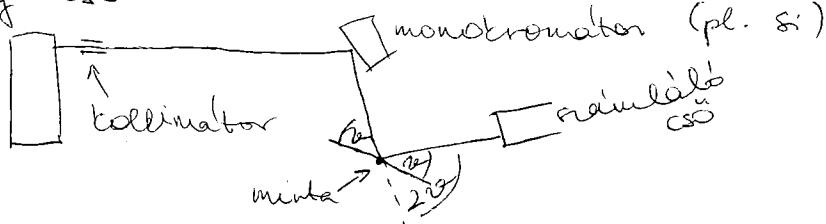
voltak eredmények)

- CCD (hatánya, hogy nem nagy a dinamikája)

- Imaging Plate

e^- -LVE diffractometer

2kg - cső

a LVE a kis elektronszűrésgű dolgozat jól elvilegítja
csat a nagyobb szűrésgű látását (csont)
50 μm-ig megy be a fémbe

(2) Elektronmikroskop:

60 keV pölt ma 300 keV -ra gyorsítunk

$$cU = \frac{P^2}{2m} \quad P = \frac{h}{\lambda} \quad \lambda = 0,1 \text{ pm}$$

sokkal kisebb mint az atomok talva
numerikus appestirája 0,001 csat $\rightarrow$ rossz lencse
ma cíppen látjuk az atomokat

□ ízzó katód (elektronágyú) - 300 eV

☒ kondenzorlencse $\rightarrow$ nagyon pici (mm) ~~tervezés~~

— minta $\rightarrow$ nagyon vékony réteg

☒ nehéz preparálni

— $\leftarrow$ kép CCD, optikai fluoreszcens emulzióval ... stb.

a beállítás a lencsékre adott árammal stabállyazható

$$\text{ha } \frac{1}{t} + \frac{1}{x} = \frac{1}{f} \text{ akkor kép}$$

$$\text{ha } x = f \text{ akkor diffracziós kép}$$

előnyei: - magas, de nem sűrűs

- sok tülmérső air, sorfele (TEM, HRTEM stb.)

- kis területeket, az anyag részeit meg lehet nézni

- kis hullámhossz

hatánya: - ravaró a sok megalmas szörés

- mintát preparálni

③ Neutronodiffráció

- kísérleti atomreaktorokban állítják elő a termikus neutronokat
- $\frac{1}{2}kT = \frac{1}{2}\frac{P^2}{m}$ $P = \frac{\hbar}{\lambda} \Rightarrow \lambda = 0,05 \text{ Å}$ ez is elég rövid atommagot sorolódik → lehetséges pontonról szórócentrum
- ④ spinfügő szövets → mágneses szerkezeteket lehet vele vizsgálni
- ⑤ izotópészterny → mag töltőnyhatása különbség a két izotópnál
- ⑥ csat a magot hatja
- ⑦ gyengén hat kölcsön $\rightarrow$ söt neutron kell → reaktor kell horzá   nagy minta kell
- ⑧ betontöröbbel leárnyékolni a reaktort
- ⑨ nagyon nagy spallációs neutronforrás $\rightarrow$ protonok ütővel fémrel. $\rightarrow$ nagy intenzitású

Szövets:

Rtg: $g(r)$ elektronsűrűséget hatja

Electron: elektrostatiskus potenciállal hat kölcsön

Neutron: csat a maggal hat kölcsön

Diagram illustrating the scattering of a neutron by two nuclei. The incident neutron has wave vector k . The scattered neutron has wave vector k' . The angle between the incident and scattered wave vectors is θ . The distance between the nuclei is r . The wave number transfer is $|\underline{k}| = \frac{2\pi}{\lambda}$.

The diagram shows the scattering process and the resulting wave vectors k and k' .

Below the diagram, the text reads: "a két fejyít különbsége" and the equation $s_1 = \frac{(r \cdot \underline{k})}{|\underline{k}_1|}$ is given.

On the left, another equation is shown: $|\underline{k}_1| = \frac{2\pi}{\lambda}$.

Below the main text, it says "fázisütközők" and the equation $\Delta l = \frac{s_1 + s_2}{\lambda} \cdot 2\pi = r(\underline{k}_0 - \underline{k})$ is given.

On the right, there is a set of equations involving s_1 , s_2 , and $s_1 + s_2$:

$$\left. \begin{aligned} s_1 &= \frac{(r \cdot \underline{k})}{|\underline{k}_1|} \\ s_2 &= -\frac{(r \cdot \underline{k})}{|\underline{k}_2|} \\ s_1 + s_2 &= \frac{r}{\lambda} \cdot (\underline{k}_0 - \underline{k}) \end{aligned} \right\}$$

$$\int_{\text{anyag}}^{\text{in } (\kappa_0 - \kappa)} g(r) d^3r = A(\kappa) \rightarrow I = |A(\kappa)|^2 \quad \text{intenzitás}$$

$$I = |A(\kappa)|^2 = \int g(r_1) e^{i(\kappa_0 - \kappa)r_1} d^3r_1 \int g(r_2) e^{-i(\kappa_0 - \kappa)r_2} d^3r_2 =$$

$$= \int g(r_1) g(r_2) e^{i(\kappa_0 - \kappa)(r_1 - r_2)} d^3r_1 d^3r_2$$

$$\langle g(r_1) g(r_2) \rangle = \langle g(r_1 + \alpha) g(r_2 + \alpha) \rangle = \langle g(0) g(r_2 - r_1) \rangle = K(r_2 - r_1)$$

$$I(\kappa) = \int K(r_2 - r_1) e^{-i(\kappa_0 - \kappa)(r_2 - r_1)} d^3r_1 d^3r_2 = \quad \bullet \quad \alpha = r_2 - r_1$$

$$= \int K(r) e^{-i(\kappa_0 - \kappa)\alpha} d^3r_1 d^3r_2 =$$

$$= V \int K(r) e^{-i(\kappa_0 - \kappa)\alpha} d^3r$$

Teh. az ~~sziszta~~ periodikus $\Rightarrow$ kristály $g(r) \rightarrow g(r + R_n)$
relatíve

$$A(\kappa) = \int g(r) e^{i(\kappa_0 - \kappa)r} d^3r = \int g(r + R_n) e^{i(\kappa_0 - \kappa)r} d^3r =$$

$$= \int g(r_n) e^{i(\kappa_0 - \kappa)(r - R_n)} d^3r_n =$$

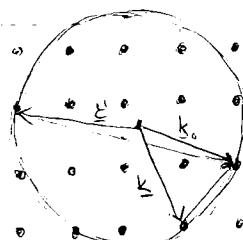
$$= e^{-i(\kappa_0 - \kappa)R_n} \int g(r_n) e^{i(\kappa_0 - \kappa)r_n} d^3r_n$$

$$A(\kappa) (1 - e^{-i(\kappa_0 - \kappa)R_n}) = 0 \quad e^{i(\kappa_0 - \kappa)R_n} = 1$$

$$(\kappa - \kappa_0) R_n = 2\pi \text{ egyszerűen}$$

így jönhet ki az elhajlású irányt $\Rightarrow \kappa - \kappa_0 = \frac{G}{2\pi}$
reciprokrácsvettor

Ewald kerékrétezés:

a pontonak van kiterjedése
ritkál az elemtrízsel

- 1.) kezdőpont kijelölés
- 2.) k_0 be a kp.-ba
- 3.) kört kell rajzolni
- 4.) k ahol átmegy egy ponton a kör

fogadjuk a kristályt vagy vérint polikristályt stb

Bragg-reflexió az $\kappa - \kappa_0 = \frac{G}{2\pi}$

ez volt a röntgenfel

eletronnal $\Rightarrow$ a hullámhossz nagyon kicsi $\Rightarrow \kappa$ nagy $\Rightarrow$

$\Rightarrow$ mögön egy síkot lehetnek megfigyelezni a pöttyök nem jó a műcsalitandó mérésére, de síról meg lehet nézni

a kristályos anyagnál az egész szerkezet fel lehet
körbejárni, a nemkristályos anyagnál kicsi az intenzitás

CONDENSALT

$$A(\mathbf{g}_h) = \int g(r) e^{i\mathbf{g}_h \cdot \mathbf{r}} d^3 r = \sum_{\text{atom}} g_a(r - r_a) e^{i\mathbf{g}_h \cdot \mathbf{r}} d^3 r =$$

$$g(r) = \sum_{\text{atom}} g_a(r - r_a)$$

$$= \sum_{\text{atom}} \int g_a(r - r_a) e^{i\mathbf{g}_h \cdot \mathbf{r}} d^3 r = \sum_{\text{atom}} \int g_a(r_i) e^{i\mathbf{g}_h \cdot (r_i + \mathbf{r})} d^3 r_i =$$

$$= \sum_{\text{atom}} e^{i\mathbf{g}_h \cdot r_i} \underbrace{\int g_a(r_i) e^{i\mathbf{g}_h \cdot \mathbf{r}_i} d^3 r_i}$$

atom sörási tényező = form. factor $f(\mathbf{g}_h)$

egy atom söröccentrumnak Fourier-transzformáltja

bíblázatban röntgenre, neutrónra meg lehet ezeket
balalni

$\uparrow$
sötéles Fourier-transzformált

$$g_a(r) = b_a \delta(r) \quad \text{Fermi-féle kontakt töltőmű.}$$

$$\uparrow$$

$$\text{sörási hossz} \quad f_a(\mathbf{g}_h) = b_a$$

$A(\mathbf{g}_h) = \sum_a e^{i\mathbf{g}_h \cdot \mathbf{r}_a} f_a = S(\mathbf{g}_h)$ szerkezi tényező = structure factor

csak $|A|^2$ -t tudjuk mérni $\rightarrow$ fazisinformációt viszont
nem nyerni $\rightarrow$ ma már jól viszont tudjuk számolni
a szerkezetet

amorf anyagnál a párokrelációk fr. t lehet meghatározni, de azt is nehézen

kiválasztály $\rightarrow$ pontot látunk, de keveset

reciprocalcs

teljesít: ha 3 nem egy egymásba eső reciprocán atomok, akkor végtelen sokan atomok

1) a_1, a_2, a_3 sík $\perp$ a $\mathbf{g}_h = h_1 \underline{a}_1 + h_2 \underline{a}_2 + h_3 \underline{a}_3$ vektornak

az: $\mathbf{g}_h \left(\frac{\underline{a}_3}{h_3} - \frac{\underline{a}_1}{h_1} \right) = \frac{h_2 \sqrt{h_1^2 + h_2^2}}{h_3} = 0$

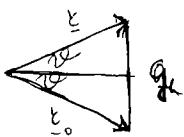
a sík teljes vektorára belátható, hogy $\mathbf{g}_h$

h_1, h_2, h_3 = Miller indexek

2) h_1, h_2, h_3 sík távolságai $\frac{2\pi}{|\mathbf{g}_h|}$

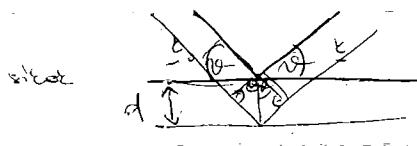
az: $d = \frac{\underline{a}_1}{h_1} \frac{|\mathbf{g}_h|}{|\mathbf{g}_h|} = \frac{2\pi h_1}{h_1 |\mathbf{g}_h|} = \frac{2\pi}{|\mathbf{g}_h|}$

a teljesítés és a reciprokcsvektor között kapcsolat van

$$2E_0 \sin \theta = |G_h| \Rightarrow 2\frac{2\pi}{\lambda} \sin \theta = \frac{2\pi}{d} n$$

Bragg-feltétele ($2d \sin \theta = n\lambda$)

$$2d \sin \theta = n\lambda$$

csak akkor van elhajlás, ha jól áll a kristályszík e's er teljesül

Atomok kötése:

Kovalens kötés: cél - zárt elektronhárj H - H

c...c...c gyémánt, silicium, germaniium tetraéderes
c szelekete $\Rightarrow$ napszem end, kew's riba

Ionos kötés: pl. Na⁺Cl⁻ kristályraice les belölle
az is erős kötés

A kovalens és ionos között van átmenet $\rightarrow$ dative kötés

Fémek kötés:

$\oplus \cdot \oplus \cdot \ominus \cdot \ominus$ elektronok szabadgörbök az ionok
közül $\rightarrow$ körös elektronfelhő
alteki~, altali föld~, plafonnet $\rightarrow$ jó veretőt ilyenel
Átmeneti fémek: sötét terményekkel.

a d elektronok kötnek mint egys kovalens kötés
és az s elektronok veretnek
4f 5f fémek (lantaoidek) itt az f elektronok kötnek

Dipol-dipol kötés: poláros molekulák között
pl. curcor

Induktált dipol: Ezt semleges atom, amit nem teljes
homogenek $\rightarrow$ cserélődik a negatív és pozitív fele
 $V_{indukt} \propto \frac{1}{r^6}$ $\oplus \oplus$ szintenzitánban reagál

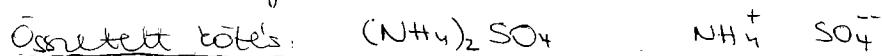
Lennard-Jones potenciál:

$$V(r) = \frac{A}{r^{12}} - \frac{B}{r^6}$$

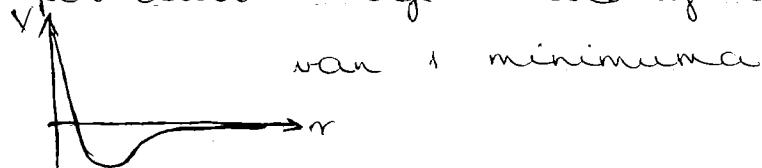
KONDENZA'LIT

Hidrogén-hid töltés: jég kavolja az üveget

olyan mint a kavolás csat a proton hozzá lebbe

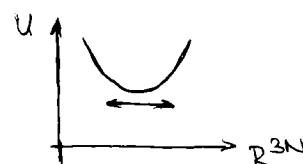

Kétfest potenciál alakja minden időben

Atomok mozgása

Kristálycs anyag:

van egy energie-

minimum, ami tömör reeg $\rightarrow$ jól közelíthető parabolával $\rightarrow$ az anharmonikus tagot elkorít pl. a hőtágulást

Amorf vagy polimerek:

termikus fluktuációk-

val ugrálhat ide-oda ha nem nagy a kölönbség

Rezgésök:

$x_i(t)$: az i-edik atom helye $i = 1, 2, \dots, N$

x_{i0} : az egyszerűi helyzete az i-edik atomnak

$x_i(t) - x_{i0} = \underline{u}_i(t)$: i-edik atom elmozdulása

$$\underline{m}_i \ddot{\underline{u}}_i(t) = - \sum_j \underline{D}_{ij} \underline{u}_j(t) \quad \underline{M}, \underline{D} \text{ simmetrikus}$$

$$\underline{u}_i(t) = \underline{u}_i e^{i\omega t}$$

$$\underline{m}_i \omega^2 \underline{u}_i = \sum_j \underline{D}_{ij} \underline{u}_j \Rightarrow \underline{M} \underline{w} \underline{u} = \underline{D} \underline{u}$$

sajátelőképpenlet ha besorunk $\underline{M}^{-1}$ -oppel, de akkor már nem lesz öndifjungált a matrix

$\underline{M}$ pozitív definit $\Rightarrow$ van négyzetes matrix $\underline{M} = \underline{S}^2$

$$\underline{S}^2 \underline{w} \underline{u} = \underline{D} \underline{u} \quad \underline{S} \text{ és } \underline{S}^{-1} \text{ is öndifjungált}$$

$$\underline{w}^2 (\underline{S} \underline{u}) = \underbrace{\underline{S}^{-1} \underline{D} \underline{S}^{-1}}_{\underline{C}} (\underline{S} \underline{u})$$

$\underbrace{\underline{C}}_{\rightarrow} \text{ s.e.-i kellenek}$

$$\underline{M} = \begin{pmatrix} m_1 & m_1 & \dots \\ \vdots & \vdots & \vdots \\ m_N & m_N & \dots \end{pmatrix} \rightarrow \underline{S} = \begin{pmatrix} \sqrt{m_1} & 0 & \dots \\ 0 & \sqrt{m_2} & \dots \\ \vdots & \vdots & \vdots \\ 0 & 0 & \sqrt{m_N} \end{pmatrix}$$

$$\underline{v}_i = \sqrt{m_i} \underline{u}_i \quad w^2 \sqrt{m_i} \underline{v}_i = \sum_j D_{ij} \frac{1}{\sqrt{m_i}} \frac{\sqrt{m_j}}{\sqrt{m_j}} \underline{u}_j$$

$$D_{ij} = \frac{D_{ij}}{\sqrt{m_i m_j}}$$

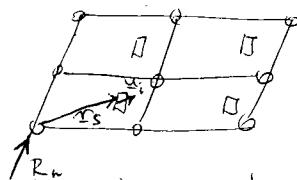
$$w^2 \underline{v}_i = \sum_j C_{ij} \underline{v}_j \quad \text{sajátételezés probléma}$$

tg. csat egyforman atomok a rácsban és periodikus a rács $\Rightarrow$ csat a rét atom röntgensígvettoraiból (rácsvektor)

fog a D

$$\underline{r}_i(t) = \underline{R}_n + \underline{r}_s + \underline{u}_i(t)$$

$\leftarrow$ cellában melyik atom?
 $\leftarrow$ melyik cella?

$\underline{R}_n$ is invariant a

Bloch-tétel: rácsvektor irányába eltolásra

rendszerek $\Rightarrow$ emiatt is exponenciális foggas

$$\underline{v} = \underline{v}_0 e^{i \underline{k} \underline{R}_n}$$

$\uparrow$ κ_p hosszú
3NP hosszú vektor
 $\uparrow$ atomok rétegek eggyel cellában
cellák rétege

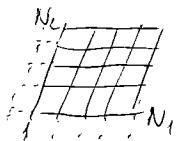
κ : valami hullámhossz vektor

$$e^{i(\kappa + q_n) \underline{R}_n} = e^{i \underline{k} \underline{R}_n} e^{i 2\pi \cdot q_n} = e^{i \underline{k} \underline{R}_n} \quad \text{ugyanaz a } \kappa \text{-val eltoljük}$$

(b) hogy valósult, hogy benne van a Brillouin zónában

Periodikus határfeltétel terület fel:

(Born-Kármán)

$$\underline{u}_N = \underline{u}_0$$

$$\underline{R}_n = n_1 \underline{a}_1 + n_2 \underline{a}_2 + n_3 \underline{a}_3$$

$n_1 \underline{a}_1, n_2 \underline{a}_2, n_3 \underline{a}_3$ esetén ugyanolyan
entályt terület mellé

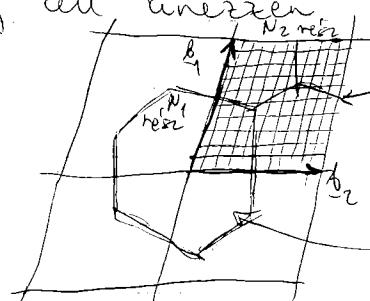
$$\underline{v} e^{i \underline{k} \underline{R}_n} e^{i \underline{k} (n_1 \underline{a}_1)} = e^{i \underline{k} \underline{R}_n} \Rightarrow \underline{k} n_1 \underline{a}_1 = 2\pi \text{ cégör} = 2\pi n_1$$

$$e^{i \underline{k} (n_1 \underline{a}_1 + n_2 \underline{a}_2)} = e^{i \underline{k} \underline{R}_n} \Rightarrow \underline{k} n_2 \underline{a}_2 = 2\pi n_2$$

$$\underline{k} n_3 \underline{a}_3 = 2\pi n_3$$

$$\underline{k} = \frac{n_1}{N_1} \underline{a}_1 + \frac{n_2}{N_2} \underline{a}_2 + \frac{n_3}{N_3} \underline{a}_3 \quad \text{iggy cell kinezete}$$

reciprokrács

ebben a cellában
mindegyik pont jól

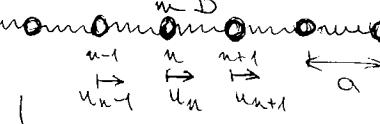
Brillouin-zónán
belül van

$N_1, N_2, N_3 \in$ vektor = cellulák száma

jó jellemző vektor a módsz. jellemzésére

minden ξ -hoz 3p ω^2 sajátértéket kapunk

disperziós reláció: $w_\lambda(t)$ $\lambda = 1 \dots 3p$

① pl: egyszemélyes lineáris lánca: 0 -> ... N

$$m\ddot{u}_n = -D(u_n - u_{n+1}) - D(u_n - u_{n-1})$$

$$m\ddot{u}_n^{(t)} = -D(2u_n^{(t)} - u_{n+1}^{(t)} - u_{n-1}^{(t)})$$

$$u_n(t) = u_n e^{i\omega t} \quad u_n = A e^{i\omega n}$$

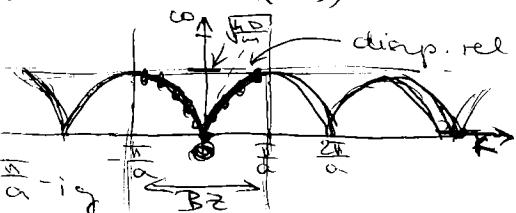
$$m\omega^2 u_n = D(2u_n - u_{n+1} - u_{n-1})$$

$$m\omega^2 A e^{i\omega n} = D(A e^{i\omega n} - A e^{i\omega(n+1)} - A e^{i\omega(n-1)})$$

$$m\omega^2 = D(2 - e^{i\omega a} - e^{-i\omega a})$$

$$\omega^2(k) = \frac{2D}{m} \left(1 - \frac{e^{i\omega a} + e^{-i\omega a}}{2}\right) = \frac{2D}{m} (1 - \cos(\omega a)) = \frac{4D}{m} \sin^2\left(\frac{\omega a}{2}\right)$$

$$\omega(k) = \sqrt{\frac{4D}{m}} \left| \sin\left(\frac{\omega a}{2}\right) \right|$$

ξ -nak csatlakozik Bz - m belül

van értelme $\Rightarrow -\frac{\pi}{a} - től \frac{\pi}{a} - ig$

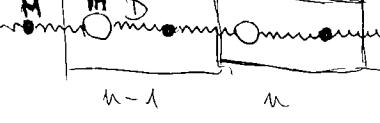
② h.f.: $l = e^{i\omega N}$ $\omega N = 2\pi m$ $m = \text{egér}$ $k = \frac{2\pi}{a} \frac{m}{N} \rightarrow$ differenciálható

egy kristályos anyagban rezonans (10⁸ + sűrű)

disperziós rel. lineárisan indul $\rightarrow$ hosszihullámink rezgéseik $\rightarrow$

olyan, mint a hang $\Rightarrow$ akustikus átg (nem veszi észre a rezort)

ha $\xi = 0 \rightarrow$ translációs módsz.

② Kitatomos lineáris lánca

$$m\ddot{v}_n(t) = -D(v_n^{(t)} - v_{n+1}(t)) - D(v_n(t) - v_{n-1}(t))$$

$$M\ddot{v}_n(t) = -D(v_n(t) - v_{n+1}(t)) - D(v_n(t) - v_{n-1}(t))$$

$$m\ddot{u}_n(t) = -D(2v_n(t) - v_{n+1}(t) - v_{n-1}(t))$$

$$M\ddot{v}_n(t) = -D(2v_n(t) - v_{n+1}(t) - v_{n-1}(t))$$

$$m\omega^2 u_n = D(2v_n - v_{n+1} - v_{n-1})$$

$$m\omega^2 A = D(2A - B - B e^{-i\omega a})$$

Bloch - tételek

$$u_n = A e^{i\omega n}$$

$$v_n = B e^{i\omega n}$$

$$M\omega^2 B = D(2B - A e^{i\omega a} - A)$$

$$\begin{pmatrix} mw^2 - 2D & D(1 + e^{-ika}) \\ D(1 + e^{ika}) & Mw^2 - 2D \end{pmatrix} \begin{pmatrix} A \\ B \end{pmatrix} = 0$$

$\det \frac{1}{\lambda} = 0$ hogy legyen megoldás

$$\det = (mw^2 - 2D)(Mw^2 - 2D) - D^2(1 + e^{ika})(1 + e^{-ika}) = 0$$

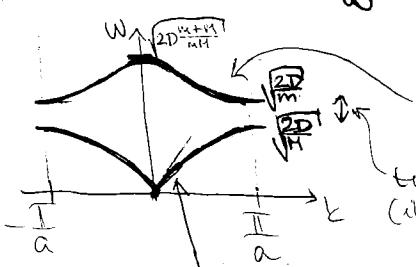
$$= m M w^4 - m w^2 2D - M w^2 2D + \cancel{4D^2 - D^2} - D^2 e^{-ika} - D e^{ika} - \cancel{D^2} =$$

$$= m M w^4 - 2D(m+M)w^2 + 2D^2 - D^2(e^{ika} + e^{-ika}) =$$

$$= m M w^4 - 2D(m+M)w^2 + 2D^2(1 - \cos(ka)) = 0$$

$$w^2 = \frac{D(m+M) \pm \sqrt{D^2(m+M)^2 - 2mM(1 - \cos(ka))}}{mM}$$

$$w^2 = \frac{D}{mM} (m+M \pm \sqrt{m^2 + M^2 + 2mM \cos(ka)})$$

Optikai ág $\rightarrow$ EM törrel a módszer

töltött saló (ilyen frekvenciára nem genjerál)

genjerálható)

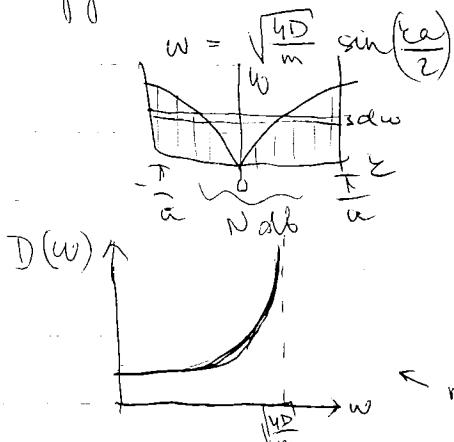
Aktuátorok ág

fonon: rezonancia, a módszer gerjesztését adják, a rácselejtéshez szükséges

frekvenciaspektrum / fononspektrum / módszessűrűség:

$$D(w) \rightarrow \int_{w_1}^{w_2} D(w) dw = \text{módszer sáma, ahol } w_1 < w < w_2$$

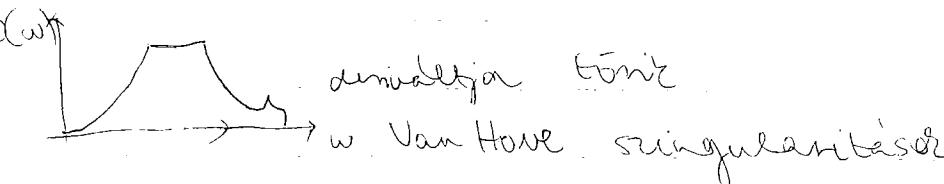
cyclotomos láncra

$$\begin{aligned} D(w) dw &= \frac{D(w) dw}{\text{szélesség}} \cdot \text{szélesség} \\ &= 2 \frac{dw}{\frac{2\pi}{a}} = \frac{2\pi a}{2\pi} \frac{dw}{\sqrt{\frac{4D}{m}} a \cos(\frac{ka}{2})} = \\ &\quad \text{+ simetria} \\ &= \frac{2\pi}{\pi} \sqrt{\frac{m}{4D}} \frac{1}{\sqrt{1 - \sin^2(\frac{ka}{2})}} dw = \frac{N}{\pi} \sqrt{\frac{m}{D}} \frac{1}{\sqrt{1 - \frac{mw^2}{4D}}} dw \end{aligned}$$

mindig vannek singularitásai

3D-ban

deráltja több

w Van Hove singularitások

KONDENZAINT

(3D) kristály: 3D-s B-zóna

mindig van 3 akusztikus ág
elemi cellában 1 atom $\rightarrow$ 1 optikai ág
s atom $\rightarrow$ $3(3^3 - 1)$ optikai ág

Fonon: rezonansszimmetria

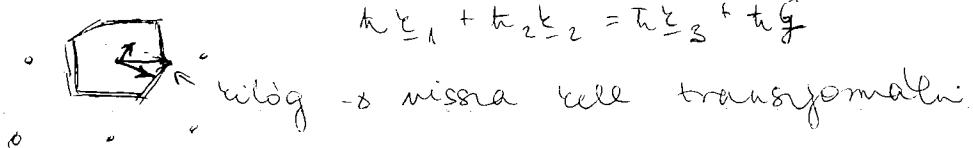
Egy moduláris $w_i(\xi)$ frekvencia van $\rightarrow$ függelén
szabályozó index

$$\hookrightarrow E = \sum_{\xi, \xi \in B^2} t_{\xi} w_i(\xi) (n_i(\xi) + \frac{1}{2}) \quad (\xi, i) \text{ moduláris } n_i(\xi) \text{ fonon van}$$

energiája $t_{\xi} w_i(\xi)$, rezonansimpulusa: t_{ξ}

Az energia megnövekedve, rezonansimpulusz többet eredményez,
mehet, ha útjával, nem mere ideális

$$t_{\xi_1} + t_{\xi_2} k_{\xi_2} = t_{\xi_3} + t_{\xi_4} k_{\xi_4}$$

Nem olyan jó közelítés, mintha ideálisak lennének a fononok (vannak magasabb rendű tagok)
A fononspektrum tömlettel tudjuk (általánosan 1-re
normalizálva). Milyen visz w-re?

1 akusztikus ág $w \approx c/k$

$$D(w) dw = c^3 \epsilon \frac{N}{(2\pi)^3} = \frac{N V_c}{(2\pi)^3} \cdot 4\pi \epsilon^2 dk =$$

$$= \frac{V}{(2\pi)^3} 4\pi \epsilon^2 dr = \frac{V}{2\pi^2} \frac{\omega^2}{c^2} \frac{dw}{c} = \frac{V}{2\pi^2} \frac{\omega^2}{c^3} dw$$

3 akusztikus ág

$$D(w) = \frac{V}{2\pi^2} \left(\frac{1}{c_1^3} + \frac{2}{c_2^3} \right) \omega^2 = \frac{3V}{2\pi^2} \frac{1}{c_2^3} \omega^2$$

így indul $\sim w^2$ -bel a diszp. rel., de az egységhatás
nem egységteljes

fononok termikus tulajdonságai

fotonok

$$\text{energiája: } E = \sum_i t_{\xi i} (n_i + \frac{1}{2})$$

$$\langle E \rangle = \sum_i t_{\xi i} \langle n_i \rangle + \frac{1}{2}$$

KONDENZAHL

$$\langle n_i \rangle = \frac{1}{e^{\frac{\hbar\omega_i}{kT}} - 1}$$

Bose-Einstein distribution

$$\begin{aligned} \langle E \rangle &= \sum_i \hbar\omega_i \left(\frac{1}{e^{\frac{\hbar\omega_i}{kT}} - 1} + \frac{1}{2} \right) = \sum_i \frac{\hbar\omega_i}{2} \cdot \frac{e^{\frac{\hbar\omega_i}{kT}} + 1}{e^{\frac{\hbar\omega_i}{kT}} - 1} \\ &= \sum_i \frac{\hbar\omega_i}{2} \cdot \frac{e^{\frac{\hbar\omega_i}{2kT}} + e^{-\frac{\hbar\omega_i}{2kT}}}{e^{\frac{\hbar\omega_i}{2kT}} - e^{-\frac{\hbar\omega_i}{2kT}}} = \sum_i \frac{\hbar\omega_i}{2} \operatorname{ch}\left(\frac{\hbar\omega_i}{2kT}\right) \end{aligned}$$

nagy T $\Rightarrow kT \gg \hbar\omega_i$

$$\operatorname{ch} x = \frac{e^x + e^{-x}}{e^x - e^{-x}} \rightarrow \text{ris } x \text{-re} \quad \frac{1+x+1-x}{1+x-1+x} = \frac{1}{x}$$

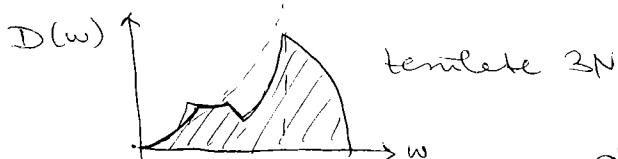
$$\langle E \rangle = \sum_i \frac{\hbar\omega_i}{2} \frac{2kT}{\hbar\omega_i} = \sum_i kT = 3NkT \rightarrow \text{equipartition}$$

(polyadékban nem ír)

$$C_V = \frac{\partial \langle E \rangle}{\partial T} = 3Nk$$

Dulong-Petit szabály

$$\begin{aligned} \langle E \rangle &= \sum_i \hbar\omega_i \left(\langle n_i \rangle + \frac{1}{2} \right) = \sum_i \hbar\omega_i \langle n_i \rangle + \underbrace{\sum_i \frac{\hbar\omega_i}{2}}_{\propto} = \\ &= \int \hbar\omega \frac{1}{e^{\frac{\hbar\omega}{kT}} - 1} D(\omega) d\omega + E_0 \end{aligned}$$

$$D_D(\omega) = \frac{V}{2\pi^2} \frac{3}{C^3} \omega^2$$

$$\int_0^{\omega_D} D_D(\omega) d\omega = 3N \quad \text{Coriolis termék}$$

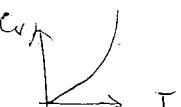
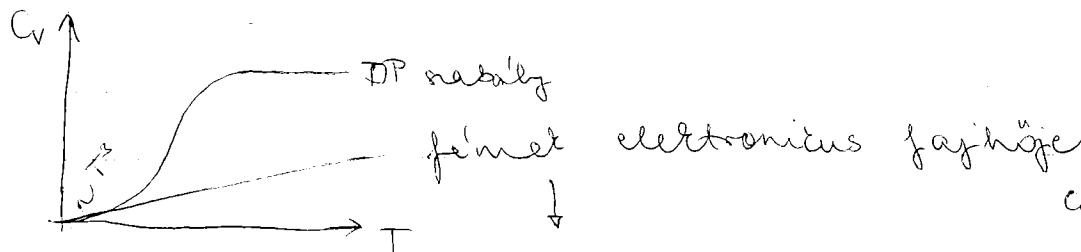
$$\int_0^{\omega_D} \frac{V}{2\pi^2} \frac{3}{C^3} \omega^2 d\omega = \frac{V}{2\pi^2} \frac{1}{C} 3 \omega_D^3 = 3N$$

$$\langle E \rangle = \int_0^{\omega_D} \frac{\hbar\omega}{e^{\frac{\hbar\omega}{kT}} - 1} \frac{V}{2\pi^2 C^3} \omega^2 d\omega = \frac{V}{2\pi^2} \frac{3}{C^3} \hbar \int_0^{\omega_D} \frac{\omega^3}{e^{\frac{\hbar\omega}{kT}} - 1} d\omega =$$

$$T_c \text{ elérésénél esetben} \quad T_c = \frac{V}{2\pi^2} \frac{3}{C^3} \frac{(kT)^4}{\hbar^3} \int_0^{\frac{\hbar\omega_D}{kT}} \frac{x^3}{e^x - 1} dx \rightarrow \frac{\pi^4}{15} = \frac{V}{2\pi^2} \frac{3}{C^3} \frac{\pi^4}{15} \frac{1}{\hbar^3} (kT)^4$$

$$T_c \text{ negy cselel} \quad e^x = 1+x \Rightarrow \langle E \rangle = 3NkT$$

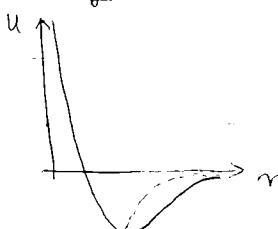
$$\Rightarrow \frac{\partial \langle E \rangle}{\partial T} = \frac{V}{2\pi^2} \frac{3}{C^3} \frac{\pi^4}{15} \frac{1}{\hbar^3} k^4 3T^3$$

	alacsony hőmérsékleten	magas hőmérsékleten
anyag	Na	K
T _D (K)	158	91
	343	105
	428	630
	225	165
	470	Fe

ez volt a fononfajhő, ami a leglényegesebb alacsony hőmérsékleten fémeknél az electron-fajhő is lényeges: $c_v = \alpha T + \gamma T^3$ ($< 10K$)
 $\uparrow$
 e^- -orbél $\sim$ phononorbél

Hőátigulás már minden a harmonikus közelítéssel
 ha ennek a részén kívül a hőátigulás

az a törepe merőg a hőmérséklettel.

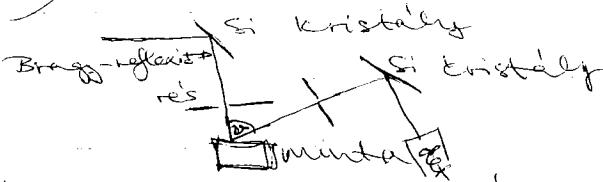
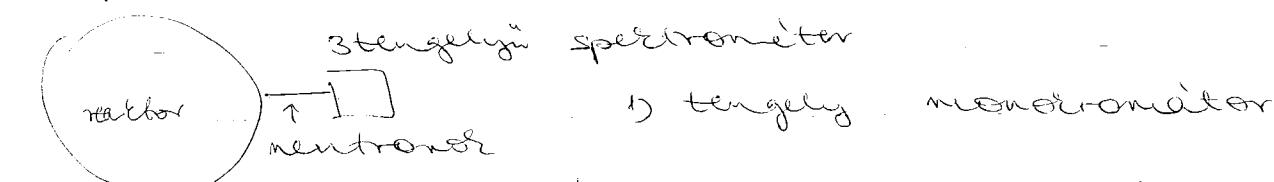
Hővezetés → tilmatat a lineáris erősítésekben
 fonon - fonon töltőmennyiségek → tétes hibátlan
 anyagban

$$\text{harmonikus} \quad \text{tilmatat} \quad \frac{\epsilon_2 w_2}{\epsilon_1 w_1 + \epsilon_3 w_3} \quad \hbar \omega_2 + \hbar \omega_3 = \hbar \omega_1 \\ \hbar \epsilon_1 + \hbar \epsilon_3 = \hbar \epsilon_2 + \hbar \epsilon_3$$

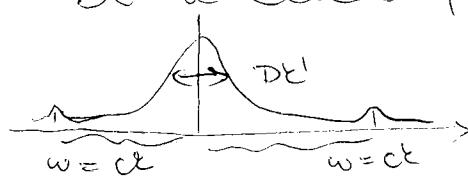
ha $f = 0$ normálfolyamat

$f \neq 0$ unkapp folyamat

Dispersziós reláció kimerése: neutrondiffrakció

folyadék → DE alkalmával, $\epsilon - t$ változtatjuk

fenyeget Raman - színáis → jó monosztomatikus
 más minősű jön ki

ha ezt fotont gerjezt ⇒ néhányszorosan

KONDENZAT

Elettronik szilárd testekben

törzselektronok, vegyételelektronok, ~~és~~ szabad e-ök
 atommagok soraival nagyobbak $\rightarrow$ állnak
 $\Rightarrow$ adiabatikus részcsatolás $\rightarrow$ Körölfűrész

$$m_p = m_n = 1800 \text{ me}$$

$$\text{ionise. } R_I \quad P_I = \frac{k}{i} \frac{\partial}{\partial R_I}$$

$$e = \sigma_i x_i \quad f_i = \frac{t_i}{x_i} \quad \frac{\partial}{\partial x_i}$$

$$H = - \sum_i \frac{\frac{t^2}{2m_i}}{\frac{\partial^2}{\partial R_{-i}^2}} + V_I(R_{-i}) + \sum_i \frac{-\frac{t^2}{2m_i}}{\frac{\partial^2}{\partial r_{ii}^2}} + v_e(r_{ii}) + v_{ei}(R_{-i} - r_{ii})$$

↑   ↑   ↗
 ionot   rölcsonhatásuk $e^{-i\omega t}$

$-\frac{1}{2} \sum_{ij} \frac{e^2}{4\pi\varepsilon_0 |r_i - r_j|}$

$\Psi(\underline{r}_I, x_i)$ a nullainf.

az adiabatikus szítsatolás a hullámfor. szeret

$$\text{algebra: } \psi(R_i, x_i) = \phi(R_i) \psi(R_{i+1}, x_i)$$

$$\left(- \sum_I \frac{k^2}{2M_I} \frac{\partial^2 \Phi}{\partial R_I^2} + V_I \Phi \right) \varphi + \left[- \sum_I \frac{k^2}{2M_I} \left(2 \frac{\partial \Phi}{\partial R_I} \frac{\partial \Psi}{\partial R_I} + \Phi \frac{\partial^2 \Psi}{\partial R_I^2} \right) \right] +$$

$$+ \int - \sum_i \frac{k^2}{2m_i} \frac{\partial^2 \Psi}{\partial r_i^2} + V_e(r_i) \Psi + V_{eI}(R_I, r_i) \Psi \Big] \Phi = E \Phi \Psi$$

1) először megoldjuk az elektronproblémát

tetraëderes $\frac{R}{r}$

$$-\sum_k \left\{ \frac{\hbar^2}{2m} \frac{\partial^2}{\partial x_k^2} + v_e(r_e) + v_{re}(R_E, r_e) \right\} \Psi = E(R_E) \Psi$$

2) rats problem

$$\left(-\sum_I \frac{\hbar^2}{2M_I} \frac{\partial^2}{\partial R_I^2} + V_I(R_I) + E(R_I) \right) \psi = E \psi \quad \leftarrow \text{classical system}$$

3) elektron-ion reaktionen

$$H_{int} = \left[-\frac{t^2}{2m_I} \left(2 \frac{\partial \Phi}{\partial R_I} \frac{\partial \Psi}{\partial R_I} + \Phi \frac{\partial^2 \Psi}{\partial R_I^2} \right) \right]$$

electronic Hamiltonian

$$H = - \sum_i \frac{\hbar^2}{2m} \Delta_i + \sum_i V(r_i) + \frac{1}{2} \sum_{ij} \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{e^2}{|r_i - r_j|} \rightarrow \text{tobis electron-probleme}$$

$$\text{Energy electron : } H = -\frac{\hbar^2}{2m} \Delta + V(r)$$

a potencial realçado e a rotação

$$H(\gamma \# R_p) = H(\gamma)$$

1 Amesbury

$$\text{eltolás operátora} \quad T(\underline{R}_n) \Psi(\underline{r}) = \Psi(\underline{r} - \underline{R}_n)$$

$$H(\underline{r}) \Psi(\underline{r}) = E \Psi(\underline{r})$$

$$H(\underline{r} + \underline{R}_n) \Psi(\underline{r} + \underline{R}_n) = E \Psi(\underline{r} + \underline{R}_n)$$

$$H(\underline{r}) \Psi(\underline{r} + \underline{R}_n) = E \Psi(\underline{r} + \underline{R}_n)$$

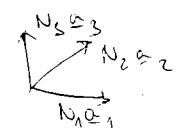
$$\text{Mely: } H T \Psi = E \Psi \quad \Rightarrow \quad T^{-1} H T \Psi = E \Psi \quad \Leftrightarrow \quad H \Psi = E \Psi$$

$$T^{-1} H T = H \quad \Rightarrow \quad H T = T H$$

$$\Psi(\underline{r} + \underline{R}_n) = c_1 \Psi(\underline{r})$$

$$\Psi(\underline{r} + \alpha_1) = c_1 \Psi(\underline{r})$$

$$\Psi(\underline{r} + \alpha_2) = c_2 \Psi(\underline{r})$$

periodikus határfeltétel: anyag mérete

$$\Psi(\underline{r} + N_1 \alpha_1) = \Psi(\underline{r}) \Rightarrow c_1^{N_1} = 1 \quad e^{i \frac{2\pi}{N_1} p_1} = c_1 \quad \text{ahol } 0 \leq p_1 < N_1 \quad \infty$$

$$c_1 = e^{i \frac{2\pi}{N_1} p_1} \quad c_2 = e^{i \frac{2\pi}{N_2} p_2} \quad c_3 = e^{i \frac{2\pi}{N_3} p_3}$$

$$[\Psi(\underline{r} + n_1 \alpha_1 + n_2 \alpha_2 + n_3 \alpha_3)] = e^{i 2\pi (\frac{p_1 n_1}{N_1} + \frac{p_2 n_2}{N_2} + \frac{p_3 n_3}{N_3})} \Psi(\underline{r}) = e^{i \frac{\underline{r}}{\underline{R}_n} \Psi(\underline{r})}$$

$$\underline{R}_n = n_1 \alpha_1 + n_2 \alpha_2 + n_3 \alpha_3 \quad \underline{k} := \frac{p_1}{N_1} \underline{b}_1 + \frac{p_2}{N_2} \underline{b}_2 + \frac{p_3}{N_3} \underline{b}_3$$

$$k \underline{R}_n = 2\pi \left(\frac{p_1 n_1}{N_1} + \frac{p_2 n_2}{N_2} + \frac{p_3 n_3}{N_3} \right)$$

↓
Bloch-tétel

Nem vettör eddig fogjuk el a degenerált állapotokat:

$$H \Psi_1(\underline{r}) = E \Psi_1(\underline{r}) \quad \Psi_1(\underline{r} + \underline{R}_n) = \lambda_{11} \Psi_1(\underline{r}) + \lambda_{12} \Psi_2(\underline{r})$$

$$H \Psi_2(\underline{r}) = E \Psi_2(\underline{r}) \quad \Psi_2(\underline{r} + \underline{R}_n) = \lambda_{21} \Psi_1(\underline{r}) + \lambda_{22} \Psi_2(\underline{r})$$

$$\begin{aligned} \Psi_a(\underline{r} + \underline{R}_n) &= \lambda_a \Psi_a(\underline{r}) \\ \Psi_b(\underline{r} + \underline{R}_n) &= \lambda_b \Psi_b(\underline{r}) \end{aligned} \quad \left. \begin{array}{l} \text{diagonális kellek} \\ \underline{k} = 0 \end{array} \right\}$$

Lehet csindáni Bloch-für. -elét

a $\underline{k}$ benne van a $\mathbb{R}^2$ -ban $\rightarrow$ lehet vele jellemzni a

Bloch-für.

Tételek:

1) Különös "k" -hoz tartozó Bloch-für. -ek ortogonálisak

$$\begin{aligned} \int \Psi_{\underline{k}_1}^*(\underline{r}) \Psi_{\underline{k}_2}(\underline{r}) d^3 r &= \int \Psi_{\underline{k}_1}^*(\underline{r} + \underline{R}_n) \Psi_{\underline{k}_2}(\underline{r} + \underline{R}_n) d^3 r = \\ &= \int e^{-i \underline{k}_1 \underline{R}_n} \Psi_{\underline{k}_1}^*(\underline{r}) e^{i \underline{k}_2 \underline{R}_n} \Psi_{\underline{k}_2}(\underline{r}) d^3 r = \\ &= e^{i (\underline{k}_2 - \underline{k}_1) \underline{R}_n} \int \Psi_{\underline{k}_1}^* \Psi_{\underline{k}_2} d^3 r \end{aligned}$$

$$\left(1 - e^{i (\underline{k}_2 - \underline{k}_1) \underline{R}_n}\right) \int \Psi_{\underline{k}_1}^* \Psi_{\underline{k}_2} d^3 r = 0 \quad \checkmark$$

2) Bloch-funktionen sind rein periodisch abstrakt

$$f(\underline{r}) = f(\underline{r} + \underline{N}_1 \alpha_1) = f(\underline{r}) \quad \text{periodisches h.s. Lsg zu}$$

$$f(\underline{r}) = \sum_{\underline{k}_T} a_{\underline{k}_T} e^{i \underline{k}_T \cdot \underline{r}} \quad \text{3D-S Fourier-son}$$

$$\underline{k}_T = \frac{\underline{P}_1}{N_1} \underline{b}_1 + \frac{\underline{P}_2}{N_2} \underline{b}_2 + \frac{\underline{P}_3}{N_3} \underline{b}_3 \quad P_1, P_2, P_3 \text{ eingesetzt}$$

$$\underline{k}_T = \underline{q}_h + \underline{k} \quad \underline{k} \in BZ$$

$$f(\underline{r}) = \sum_{\underline{k}_T} a_{\underline{k}_T + \underline{q}_h} e^{i(\underline{q}_h + \underline{k}) \cdot \underline{r}} = \sum_{\underline{k}} \left(\sum_{\underline{q}_h} e^{i \underline{q}_h \cdot \underline{r}} \right) e^{i \underline{k} \cdot \underline{r}}$$

$$f(\underline{r}) = \underbrace{\sum_{\underline{k}} u_{\underline{k}}(\underline{r}) e^{i \underline{k} \cdot \underline{r}}}_{+}$$

$$u_{\underline{k}}(\underline{r}) = u_{\underline{k}}(\underline{r} + \underline{R}_n)$$

$$\text{Bild: } u_{\underline{k}}(\underline{r} + \underline{R}_n) e^{i \underline{k}(\underline{r} + \underline{R}_n)} = e^{i \underline{k} \underline{R}_n} (u_{\underline{k}}(\underline{r}) e^{i \underline{k} \underline{r}})$$

minden f. el. Schalltheorie Block-f. eingeschlossen

Bloch-f. El. Schalltheorie:

1) Bloch-El. Schalltheorie: $u(\underline{r})$ reziproper periodischer f.

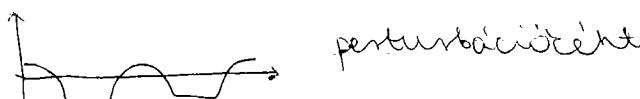
$$u(\underline{r}) e^{i \underline{k} \cdot \underline{r}} \text{ erg. Bloch-f.} = \psi_{\underline{k}}(\underline{r})$$

2) Wannier-El. Schalltheorie: $\psi_{\underline{k}}(\underline{r}) = \sum_{\underline{R}_n} w(\underline{r} - \underline{R}_n) e^{i \underline{k} \underline{R}_n}$
 Bild: $\psi_{\underline{k}}(\underline{r} + \underline{R}_n) = \sum_{\underline{R}_m} w(\underline{r} + \underline{R}_n - \underline{R}_m) e^{i \underline{k} \underline{R}_m} = \sum_{\underline{R}_p} w(\underline{r} - \underline{R}_p) e^{i \underline{k}(\underline{R}_n + \underline{R}_p)} =$
 $= e^{i \underline{k} \underline{R}_n} \sum_{\underline{R}_p} w(\underline{r} - \underline{R}_p) e^{i \underline{k} \underline{R}_p}$

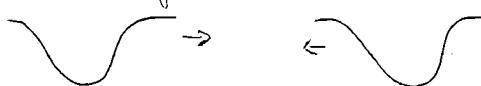
Periodischer Potenzial:

1) unbündeltes Elektron

2) atomar gebundenes elektromagnetisches Feld

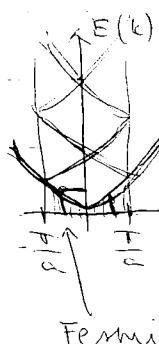

1) Schrödinger-Elektron Modell - Sommerfeld Modell

$$\psi = e^{i \underline{k} \cdot \underline{r}} = e^{i \underline{q}_h \cdot \underline{r}} e^{i \underline{k}_T \cdot \underline{r}}$$

$$E(\underline{k}) = \frac{\hbar^2 k^2}{2m}$$

CONDENSUM

alkali fémekre is az a modell

→ egy jöhető ki a salvet, hogy $k = t$
azt transzformáljuk a BZ -be

alapállapotban a sín feléig van
betölve

- hullámstám + Fermi-energia

$$E_F = \frac{\pi^2 k_F^2}{2m}$$

szabadhőmérséklet 25 meV → az elektronoknak ez
kb. 8 zrns → ismételés, hogy alapállapotban
vanak

$$E_{T_0} = 2 \sum_k \frac{\hbar^2 k^2}{2m} = 2 \left(\frac{V}{2\pi} \right)^3 \int \frac{\hbar^2 k^2}{2m} d^3 k = \frac{V}{8\pi^2} \frac{\hbar^2}{m} \int_0^{k_F} k^2 4\pi k^2 dk =$$

vanak spinrel.

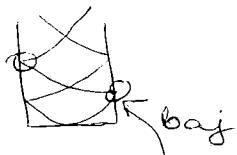
$$= \frac{V}{\pi^2} \frac{\hbar^2}{2m} \frac{k_F^5}{5}$$

$$N = 2 \sum_k 1 = 2 \frac{V}{8\pi^3} \int 1 d^3 k = \frac{V}{\pi^2} \int 4\pi k^2 dk = \frac{V}{\pi^2} \frac{k_F^3}{3}$$

atomok száma
(mind + e⁻ + e⁺)

$$k_F = \sqrt[3]{\frac{3\pi^2 N}{V}}$$

Lépjünk többet ...

Kvázi szabad elektron modell

perturbációs módszerben négy energiatérültségi cella

$$H = -\frac{\hbar^2}{2m} \Delta + U(r)$$

periodikus

öt hullám közelítés

$$\psi_0 = \frac{1}{\sqrt{V}} e^{i \frac{2\pi}{\lambda} r}$$

$$\psi_1 = \frac{1}{\sqrt{V}} e^{i(\frac{2\pi}{\lambda} - \frac{q}{\lambda}) r}$$

$$\psi = c_0 \psi_0 + c_1 \psi_1 = c_0 \frac{1}{\sqrt{V}} e^{i \frac{2\pi}{\lambda} r} + \frac{c_1}{\sqrt{V}} e^{i(\frac{2\pi}{\lambda} - \frac{q}{\lambda}) r}$$

$$H\psi = E\psi$$

$$-\frac{\hbar^2}{2m} \left(\frac{c_0}{\sqrt{V}} (-\frac{2\pi}{\lambda})^2 e^{i \frac{2\pi}{\lambda} r} + \frac{c_1}{\sqrt{V}} (-\frac{2\pi}{\lambda} - \frac{q}{\lambda})^2 e^{i(\frac{2\pi}{\lambda} - \frac{q}{\lambda}) r} \right) + U(r) \left(\frac{c_0}{\sqrt{V}} e^{i \frac{2\pi}{\lambda} r} + \frac{c_1}{\sqrt{V}} e^{i(\frac{2\pi}{\lambda} - \frac{q}{\lambda}) r} \right) = E \left(\frac{c_0}{\sqrt{V}} e^{i \frac{2\pi}{\lambda} r} + \frac{c_1}{\sqrt{V}} e^{i(\frac{2\pi}{\lambda} - \frac{q}{\lambda}) r} \right)$$

$$\frac{1}{V_{cella}} \int_{cella} e^{-i \frac{2\pi}{\lambda} r} d^3 r, \quad \frac{1}{V_{cella}} \int_{cella} e^{-i(\frac{2\pi}{\lambda} - \frac{q}{\lambda}) r} d^3 r$$

$$-\frac{\hbar^2 \frac{2\pi}{\lambda}^2}{2m} c_0 + \frac{c_0}{V_{cella}} \int_{cella} U(r) d^3 r + \frac{c_1}{V_{cella}} \int_{cella} U(r) e^{-i \frac{q}{\lambda} r} d^3 r = E c_0$$

$$\frac{\hbar^2 (\frac{2\pi}{\lambda} - \frac{q}{\lambda})^2}{2m} c_1 + \frac{c_0}{V_{cella}} \int_{cella} U(r) e^{i \frac{q}{\lambda} r} d^3 r + \frac{c_1}{V_{cella}} \int_{cella} U(r) d^3 r = E c_1$$

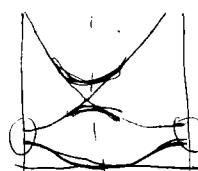
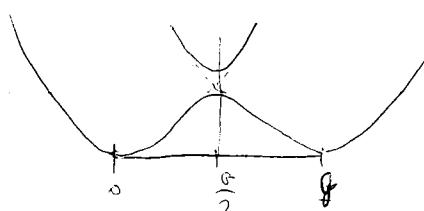
$\frac{1}{V_{\text{cella}}} \int U(r) dr = \text{potencial átlaga} = \text{átlagos } \rightarrow \text{változat} = 0$

$$\frac{1}{V_{\text{cella}}} \int U(r) e^{-i\vec{k}r} e^{-i\vec{q}r} dr = U,$$

$$\begin{pmatrix} \frac{\hbar^2 k^2}{2m} & U_1 \\ U_1^* & \frac{\hbar^2 (\vec{k}-\vec{q})^2}{2m} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} c_0 \\ c_1 \end{pmatrix} = E \begin{pmatrix} c_0 \\ c_1 \end{pmatrix}$$

$$E^2 - E \frac{\hbar^2}{2m} (\vec{k}^2 - (\vec{k} - \vec{q})^2) + \left(\frac{\hbar^2}{2m} \right)^2 \vec{k}^2 (\vec{k} - \vec{q})^2 - |U_1|^2 = 0$$

$$E = \frac{\hbar^2}{2m} \frac{\vec{k}^2 - (\vec{k} - \vec{q})^2}{2} \pm \sqrt{\left(\frac{\hbar^2}{2m} \right)^2 \left[\frac{\vec{k}^2 - (\vec{k} - \vec{q})^2}{2} \right]^2 + |U_1|^2}$$

jelesedés van ahol a
tét sav átmérői egymást

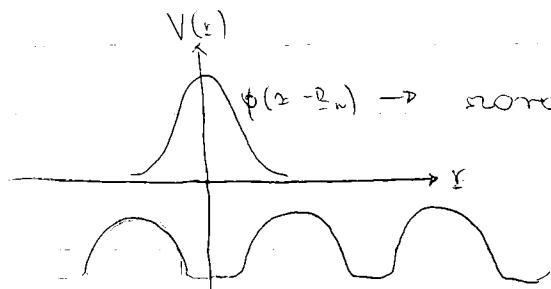
$\Rightarrow$ lezr egy tiltott tartomány a savok között
jó részletek volt alkali felére

Szorosan kötő elektron modell (TBA)

$\hookrightarrow$ az atomhoz van szorosan kötve

$\hookrightarrow$ következő fajta közelítés

$$H = -\frac{\hbar^2}{2m} \Delta + V(r) \rightarrow \text{periodikus potencial}$$

szorosan van kötve $\rightarrow$ a félre nézett
vállalás mint alatt
minimumot

atomi H:

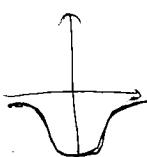
$$H_a = -\frac{\hbar^2}{2m} \Delta + V_a(r)$$

$$H_a \psi = E_a \psi$$

atomi hullámf. $\rightarrow$ cérkül tervezük

ki a hullámf. - t

$$\Psi(\vec{r}) = \sum_n c_n \phi(r - R_n)$$

1 db minimum

$$\sum_n c_n \left(-\frac{\hbar^2}{2m} + V_a(\underline{r} - \underline{R}_n) + (V(r) - V_a(\underline{r} - \underline{R}_n)) \right) \psi(\underline{r} - \underline{R}_n) = E \sum_n c_n \psi(\underline{r} - \underline{R}_n)$$

egy hullám mintázat

$$\sum_n c_n [E_a + (V(r) - V_a(\underline{r} - \underline{R}_n))] \psi(\underline{r} - \underline{R}_n) = E \sum_n c_n \psi(\underline{r} - \underline{R}_n) \quad |\psi(\underline{r} - \underline{R}_m)$$

$$\int \phi(\underline{r} - \underline{R}_m) \psi(\underline{r} - \underline{R}_n) dV = \delta_{nm}$$

elhangoljuk az átfedési integrált

$$c_m E_a + \sum_{n \neq m} c_n \int \phi^*(\underline{r} - \underline{R}_m) [V(r) - V_a(\underline{r} - \underline{R}_n)] \phi(\underline{r} - \underline{R}_n) dV = E c_n$$

$$E_a c_m + \sum_{n \neq m} V c_{m+n} = E c_n$$

lehet csak index

$$\begin{pmatrix} E_a & 0 & V & 0 & \dots & 0 \\ 0 & E_a & 0 & V & \dots & 0 \\ \vdots & \vdots & \ddots & \ddots & \ddots & \vdots \end{pmatrix} = E \quad \text{előirányzott helyezet } V$$

mindig ugyanazt azonon van az elektron $\Rightarrow$
tight binding lempége $\rightarrow$ attudnak ugrálat
(hopping törje)

$$\psi(\underline{r}) = \sum_n c_n \psi(\underline{r} - \underline{R}_n) = \text{Bloch-fürreirei sorozat}$$

$$= \sum_n e^{i \frac{2\pi}{a} \underline{R}_n} \psi(\underline{r} - \underline{R}_n)$$

$$c_n = e^{i \frac{2\pi}{a} \underline{R}_n}$$

melyet csinál le

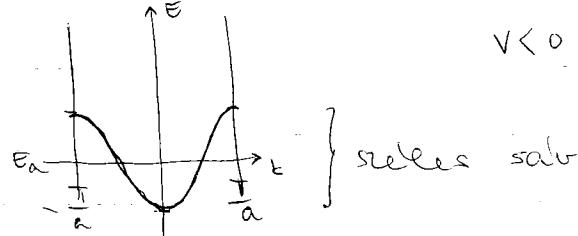
$$E e^{i \frac{2\pi}{a} \underline{R}_n} + \sum_n V e^{i \frac{2\pi}{a} (\underline{R}_n + \underline{k})} =$$

$$= E(\underline{k}) e^{i \frac{2\pi}{a} \underline{R}_n}$$

$$E(\underline{k}) = E_a + V \sum_n e^{i \frac{2\pi}{a} \underline{k}}$$

$$\xrightarrow[a]{V} E_a$$

$$1D \quad E(\underline{k}) = E_a + 2V \cos(k a)$$

lehetnek még más törlítő módszerek

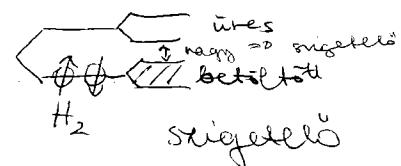
Péridolusos rendszerhidrogén

H_2 -> $\leftarrow$ szab. a modell $\rightarrow$ felig van betölthet $\leftarrow$

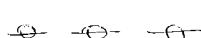
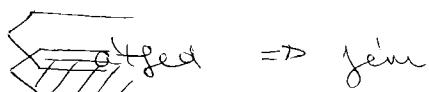
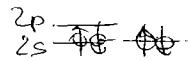

valójúban nem finom

tamen molekulákat alkotnak

szilárd hélium

szilárd hélium nincs 1 atm -ban

litium 2s pályán $+e^-$
 $\leftarrow$ felig
fém $\leftarrow$ betölthet
bemillium

így lesznek a többi alkaliák is finom

92 elem van, ami megtalálható a Földön Rio. (Tc)

 $\hookrightarrow$ 22 nemfém $\rightarrow$ 6 nemegyér $\hookrightarrow$ többi mind fém

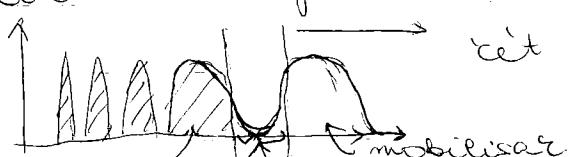
11.05.

A kapacitív ség-
 $(E, E+dE)$ tartományban húny
alkapot van? $\rightarrow D(E)dE$

kristályos anyagban: első csics magyon kesteny

 $\rightarrow$ legalább 2x alapot $\Rightarrow$ egyptre szélesítéssel

végezen a deriváltját, ahol nullában vannak

 $\Rightarrow$ melegesen indulnem kristályostban nincsenek lépésen elválik
sátor a végen.

cét morzgásnak ír

van janka $\Rightarrow$ át is fedhetet
nem mobilis

Eristályosban minden állapot megérhető († delocalizált)
 nem eristályosban nem minden állapot mobilis
 $\rightarrow$ ezek a localizált állapotek

jelölések:

szabad elektron modell (jö alkuli jelemeire)

= Sommerfeld - modell:

$E(\varepsilon)$ disperziós reláció

$$E = \frac{\hbar^2 \varepsilon^2}{2m}$$
 szabad elektronra

$m = e^-$ effektív tömege (massz)

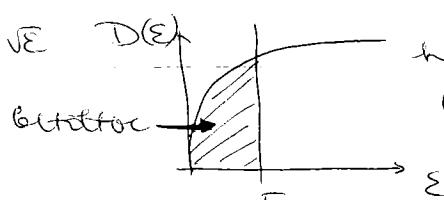
$$\varepsilon = \sqrt{\frac{2mE}{\hbar^2}}$$

számoljuk ki az állapotstűréseget!

$$D(E)dE = \sum_{\varepsilon} \lambda \underset{\varepsilon < E(\varepsilon) < d\varepsilon + \delta}{\text{spin miatt}} = \frac{V}{(2\pi)^3} 2 \int d^3 \varepsilon = \frac{V}{4\pi^3} 4\pi \varepsilon^2 dE =$$

$$= \frac{V}{\pi^2} \frac{2mE}{\hbar^2} \frac{\sqrt{2m}}{\hbar} \cdot \frac{1}{4\pi^2 \varepsilon} dE = \frac{V}{\pi^2} \frac{\sqrt{2m^3 h}}{\hbar^3} \sqrt{\varepsilon} dE$$

$$D(E) = \frac{V}{\pi} \frac{\sqrt{2m^3 h}}{\hbar^3} \sqrt{\varepsilon}$$

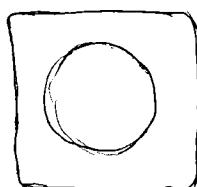

hasonlít 5 fr.-re
 (előbb a törlés -
 ben pont 5- fr.)

$$N = \int_0^{E_F} D(E) dE = \frac{V}{\pi^2} \frac{\sqrt{2m^3 h}}{\hbar^3} \frac{2}{3} E_F^{3/2}$$

bonyolultabb eset:

BZ:

cellájában 1 atom

$\Rightarrow 2N$ állapot

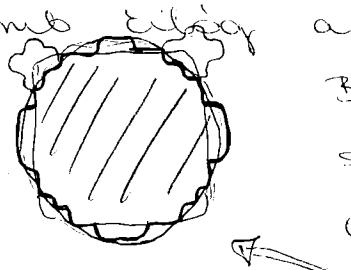
$\boxed{1}$ elektron / atom ad le

görbű felülete a rocka felé ...

görbű felülete a Fermi - felület $\rightarrow$ belül van betöltve

ha $\boxed{2}$ elektron / atom (II. főcsoport)

görbű rész

a rockából $\rightarrow$ törögötök =

BZ határán a disperziós

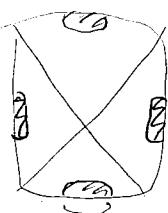
sem sej $\rightarrow$ ugyanolyan írt

a felületen merőlegesen

Megy

masodik BZ-he betölgye a szabadra rögzített mátrixpon-

teret

Ez sajba török ki a Fermi-felület → átfedhet egymással

ezek a BZ-t periodikusak ⇒ bonyolult Fermi-felület és diszp. rel.

bejönnek íj fogalmak:

csoportsebesség ↔ fázissebesség

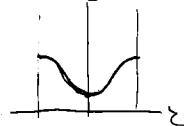
$$N_f = \frac{W}{|\varepsilon|} = \frac{\tau W}{\tau |\varepsilon|} = \frac{E}{\rho} = \frac{1}{h} \frac{E}{|\varepsilon|}$$

(E-hoz adott tartós és arányos művek)
mintegy

$$\frac{\partial \omega(\varepsilon)}{\partial \varepsilon} = \frac{1}{h} \frac{\partial E(\varepsilon)}{\partial \varepsilon}$$

a részecské sebessége

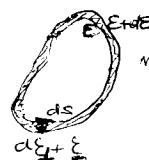
effektív tömeg tensor ≡ $(m)^{-1} = \frac{1}{h} \frac{\partial E}{\partial \varepsilon \partial \varepsilon}$

infexzis pontban az effektív tömeg $\rightarrow \infty$

állapotszűrésg: $D(E) dE = 2 \frac{V}{(2\pi)^3} \int_{E-E_0}^{E_0} d\varepsilon$

$E < E(\varepsilon) < E + dE$

nem tudjuk most $E(\varepsilon)$ diszp. rel.-t

$$\varepsilon = E(\varepsilon)$$

$$* = 2 \frac{V}{(2\pi)^2} \int d\varepsilon \int ds$$

↑ ↑
felületre felület
merőleges ε

$$\frac{\partial E}{\partial \varepsilon} d\varepsilon = dE$$

scalar szorozat
merőleges a felületre
 $|\frac{\partial E}{\partial \varepsilon}| d\varepsilon = dE$

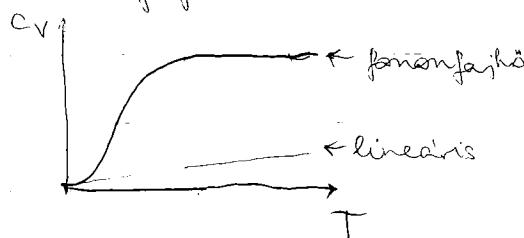
$$= 2 \frac{V}{(2\pi)^3} \int \frac{ds}{|\frac{\partial E}{\partial \varepsilon}|} dE$$

$$D(E) = 2 \frac{V}{(2\pi)^3} \int \frac{ds}{|\frac{\partial E}{\partial \varepsilon}|}$$

$\propto \nu_{cs}$

- 1D-ben szinguláris
- 2D-ban néprána van
- 3D-ben csupán a dimenzió nem poligonos, a $D(E)$ folyjt.

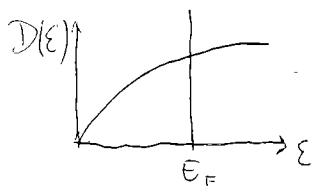
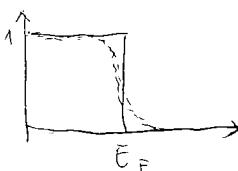
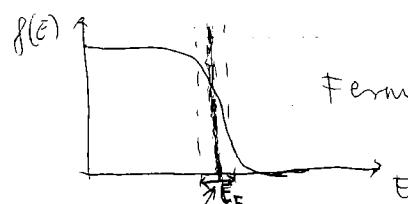
Elétronfajho:

$$C_V = \alpha T + \beta T^3$$

→ sorral kisebb

KONDENSÁLT

Betöltés ~~előkészítés~~ $T = 0 \rightarrow \text{ban}$ nem $T = 0 \rightarrow \text{ban}$

Fermi - Dirac eloszlás

$$\text{szélesség} \approx k_B T$$

$$f(E) = \frac{1}{1 + e^{\frac{E - E_F}{k_B T}}}$$

 $E_F \approx 1-3 \text{ eV}$ fémeknél függően $k_B T \approx 25 \text{ meV}$ szabályozásoknál

$$\Rightarrow E \gg E_F \rightarrow f(E) \rightarrow 0$$

$$\Rightarrow E \ll E_F \rightarrow f(E) \rightarrow 1$$

$$\left. \begin{array}{l} \text{szélesség} \approx k_B T \\ \text{szélesség} \approx k_B T \end{array} \right\}$$

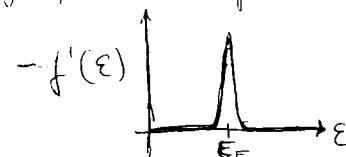
Bethe - Sommerfeld sorfejtés:

$$I = \int_{-\infty}^{+\infty} g(E) f(E) dE = \underbrace{g(E) f(E)}_{\substack{\uparrow \\ \text{vagy Fermi - eloszlás} \\ \text{fz.}}} \Big|_0^\infty - \int_0^\infty g'(E) f'(E) dE =$$

$\frac{dG(E)}{dE}$

reiszegesekben $\frac{dG(E)}{dE} = D(E)$

$$= - \int_{-\infty}^{+\infty} g'(E) f'(E) dE =$$

$f'(E)$ -t sorbafigyjuk E_F tömörl, mert ugyanis csak ott van

számít

$$= - \int_{-\infty}^{+\infty} g(E_F) f'(E) dE - \int_{-\infty}^{+\infty} g'(E_F) (E - E_F) f'(E) dE - \frac{1}{2} \int_{-\infty}^{+\infty} g''(E_F) (E - E_F)^2 f'(E) dE =$$

$$= - g(E_F) [f(-\infty) - f(+\infty)] - g'(E_F) \int_{-\infty}^{+\infty} (E - E_F) \frac{1}{e^{\frac{E-E_F}{k_B T}}} \frac{1}{(1 + e^{\frac{E-E_F}{k_B T}})(1 + e^{-\frac{E-E_F}{k_B T}})} dE + \times$$

$$f'(E) = \frac{-e^{\frac{E-E_F}{k_B T}}}{e^{\frac{E-E_F}{k_B T}}(1 + e^{\frac{E-E_F}{k_B T}})^2} = -\frac{1}{e^{\frac{E-E_F}{k_B T}}} \frac{1}{(1 + e^{\frac{E-E_F}{k_B T}})(1 + e^{-\frac{E-E_F}{k_B T}})}$$

paritálan
fz. $\Rightarrow = 0$

$$+ \frac{1}{2} g''(E_F) \int_{-\infty}^{+\infty} \frac{(E - E_F)^2}{e^{\frac{E-E_F}{k_B T}}(1 + e^{\frac{E-E_F}{k_B T}})(1 + e^{-\frac{E-E_F}{k_B T}})} dE =$$

$$\frac{E - E_F}{k_B T} = x \quad \text{valtozóval} \\ \text{integralyzik}$$

$$= - g(E_F) + \frac{g''(E_F)}{2k_B T} \int_{-\infty}^{+\infty} \frac{(E - E_F)^2}{(1 + e^{\frac{E-E_F}{k_B T}})(1 + e^{-\frac{E-E_F}{k_B T}})} dE =$$

$$= - g(E_F) - \int_0^{E_F} g(E) dE + \frac{1}{2} g'(E_F) (k_B T)^2 \int_{-\infty}^{\infty} \frac{x^2}{(1 + e^x)(1 + e^{-x})} dx$$

$$I = \int_{-\infty}^{\infty} g(E) f(E) dE \stackrel{B.S.}{=} \int_0^{E_F} g(E) dE + \frac{\pi^2}{6} g'(E_F) (\xi_B T)^2$$

Eletronfajho állandó elektronszám mellett

$$N = \int_{-\infty}^{+\infty} D(E) f(E) dE = \int_{-\infty}^{E_F(0)} D(E) dE + \frac{\pi^2}{6} D'(E_F(0)) (\xi_B T)^2 = \\ = \underbrace{\int_{-\infty}^{E_F(0)} D(E) dE}_N + \underbrace{(E_F(T) - E_F(0)) D(E_F(0)) + \frac{\pi^2}{6} D'(E_F(0)) (\xi_B T)^2}_0$$

$$E_F(T) = E_F(0) - \frac{\pi^2}{6} \frac{D'(E_F(0))}{D(E_F(0))} (\xi_B T)^2$$

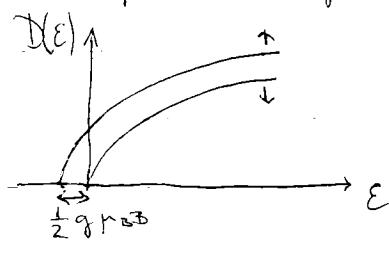
mindegyik hal

$$E(T) = \int_{-\infty}^{+\infty} E D(E) f(E) dE = \int_{-\infty}^{E_F(T)} E D(E) dE + \frac{\pi^2}{6} (E D(E))_{E=E_F(T) \approx E_F(0)} (\xi_B T)^2 = \\ = \int_{-\infty}^{E_F(0)} E D(E) dE + \underbrace{(E_F(T) - E_F(0)) E_F D(E_F) + \frac{\pi^2}{6} (D(E_F) + E_F D'(E_F)) (\xi_B T)^2}_{-\frac{\pi^2}{6} E_F D'(E_F) (\xi_B T)^2}$$

$$E(T) = E(0) + \frac{\pi^2}{6} D(E_F) (\xi_B T)^2$$

$$C_V = \frac{dE(T)}{dT} = \frac{\pi^2}{3} D(E_F) \xi_B^2 T \quad \text{lineáris fajho, ami csat } D(E_F) - \text{töl jövög} \Rightarrow D(E_F) \text{ mértéke}$$

Fémel paramágneses suszeptibilitása (Pauli paramágneses)

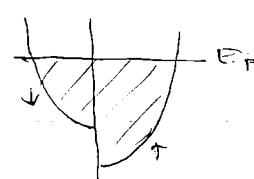

mágneses térfeléles spin
teljesítéshez: $\frac{1}{2} g \mu_B B$

$$g = 2 \quad \mu_B = \frac{e \cdot h}{2m} \quad \text{Bohr-magneton}$$

$$M = \frac{1}{2} g \mu_B \frac{N_\uparrow - N_\downarrow}{V}$$

ert legy szintén negatív, legy $\Rightarrow$ több van $\uparrow$ mint $\downarrow$

$T=0$ - ban számoljuk a suszeptibilitást

$$\text{akkor} \quad N_\uparrow = \int_0^{E_F} \frac{1}{2} D(E \pm \frac{1}{2} g \mu_B B) dE = \\ = \int_0^{E_F} \frac{D(E)}{2} dE + \int_0^{E_F} \frac{D'(E)}{2} dE \left(\pm \frac{1}{2} g \mu_B B \right)$$

$\hookrightarrow \frac{N_\uparrow}{2}$

$$M = \frac{1}{2} g \mu_B \sqrt{D(E_F)} \frac{1}{2} (g \mu_B B) = \frac{1}{\sqrt{V}} \left(\frac{1}{2} g \mu_B \right)^2 D(E_F) B$$

$$\chi = \frac{\partial M}{\partial H}$$

$\sim \sqrt{V}$
mintha valóban

gyengén mágneses anyag $\Rightarrow B \approx \mu_0 H$

$\chi = \frac{1}{V} \left(\frac{1}{2} g \mu_B \right)^2 D(E_F) \mu_0$. $D(E_F)$ ezrel is mértető

~~$D(E) = \propto \sqrt{E}$~~ $\rightarrow N = \int_{E_F}^{\infty} \propto \sqrt{E} dE = \propto \frac{2}{3} E_F^{3/2}$

$$D(E_F) = \frac{3}{2} \frac{N}{E_F}$$

$$\chi_{\text{Pauli}} = \frac{1}{V} \left(\frac{1}{2} g \mu_B \right)^2 \frac{N}{E_F} \frac{3}{2} \mu_0$$

Eletromos vezetés - Drude modell

$$\sigma = \frac{e^2 n \tau}{m}$$

τ - relaxációs idő

n - elektronok száma, amit vezetnek

mi de hogy elektron vezet? csak, amelyik a vezetési sínban van

a Drude-modell nem vezeti figyelembe a kvantumos viselkedést $\Rightarrow$ ekkor jobb modell

fázister $f(\xi \approx r)$

$$\frac{1}{(2\pi)^2} \int f(\xi \approx r) d^3 \xi = \rho(r)$$

$$\frac{1}{(2\pi)^3} \int f(\xi \approx r) d^3 \xi d^3 r = N_{\text{el}} \text{ részecskék száma}$$

áránysúrúséget alkalmi számolni

$$f_{\text{elektromos}} = 2 \frac{1}{(2\pi)^3} \int f(\xi \approx r) e \xi \cdot v \cdot d^3 \xi$$

spin miatt többség sebeség függ ξ -ból

$$\text{hőáram } I_{\text{energiája}} = 2 \frac{1}{(2\pi)^3} \int E(r) v f(\xi \approx r) d^3 \xi$$

$$- E_F f = 2 \frac{1}{(2\pi)^2} \int E_F v f(\xi \approx r) d^3 \xi$$

részecskéáram

$$f_0 = 2 \frac{1}{(2\pi)^3} \int (E(r) - E_F) v f(\xi \approx r) d^3 \xi$$

a hő alakhatja lejtani az elektronokat

$\Rightarrow$ termofeszültség

Peltier - egynélthető stb.

$f(t \approx)$ - t kell meghatározni:

$$\text{egyensúlyban } f(\varepsilon \approx) = f_0(\varepsilon \approx) = \frac{1}{1 + e^{\frac{E(\varepsilon) - E_F}{kT}}}$$

$$\text{ittlőzés: } \frac{\partial f}{\partial t} + \frac{\partial f}{\partial \varepsilon} \dot{\varepsilon} + \frac{\partial f}{\partial N} \dot{N} = I_{\text{ittlőzés}}$$

$$\dot{\varepsilon} = eE + e(\omega \times B) \quad \dot{N} = \omega$$

→ egypensúlyban 0

leggyorsabb rözelítés a relaxációval rözelítés

$$I_{\text{ittlőzés}} = \frac{1}{e(kT)} (f(\varepsilon \approx) - f_0(\varepsilon \approx))$$

↑ fel foghat tenni, hogy nem függ ε -től

$$\frac{Df}{dt} = -\frac{1}{\tau}$$

$$\xrightarrow{\text{operator}} D = \frac{\partial}{\partial t} + [eE + e(\omega \times B)] \frac{1}{k} \frac{\partial}{\partial \varepsilon} + \omega \frac{\partial}{\partial N}$$

$$\text{első rözelítés: } f = f_0 - \tau D f_0$$

$$\text{második ...: } f = f_0 - \tau D f_0 + (\tau D)^2 f_0$$

számos ... Bethe - Sommerfeld sorfejtés T^2 -es tagjai

$$\text{bevezetünk egy terort } \Sigma(E) = e^2 2 \left(\frac{1}{2\pi} \right)^3 \frac{1}{h} \int \tau \frac{\frac{e^2 \sigma_0}{1+1}}{E - E_F} dS$$

ezzel minden tűhet jelezni:

$$\text{elektromos vezetés: } \frac{f}{f_{\text{elektromos}}} = \frac{\sigma}{E} \quad \text{korábban } T = \text{áll}$$

$$\text{vezetőcéppesség: } \Sigma(E = E_F) = \sigma$$

$$\text{legtöbbör: } \frac{f}{f_0} = \sigma \frac{I}{E} \quad \frac{f}{f_0} = \frac{1}{\sigma}$$

↑ gyakorlatban ellenállás

$$\text{hövezetés: } \frac{f}{f_0} = -\frac{2}{3} \text{ grad} T \quad (\text{az elektromos } = 0)$$

$$\frac{K}{T} = \frac{\pi k_e^2 T}{3e^2} \sigma(E_F)$$

$$\text{Lorentz - szám: } \frac{K}{T} = \frac{L^2 \epsilon_0^2}{3e^2} = L = 2,45 \cdot 10^{-8} \frac{\text{W} \Omega}{\text{K}^2}$$

$$\text{Wiedemann - Franz - törzsi } \chi = L T \sigma \quad (\approx 10\% - ban teljesül)$$

↳ ami jól vezethet az jól hövezetés

kerektíptartásról is vanát:

1) termofeszültség

$$E = S \text{ grad} T \quad (\neq 0)$$

S definiciója a Seebeck egyenlőségnél

$$S = \frac{\pi^2 e^2 T}{3e^2} \left[\frac{\partial \ln \sigma(E)}{\partial E} \right]_{E=E_F}$$

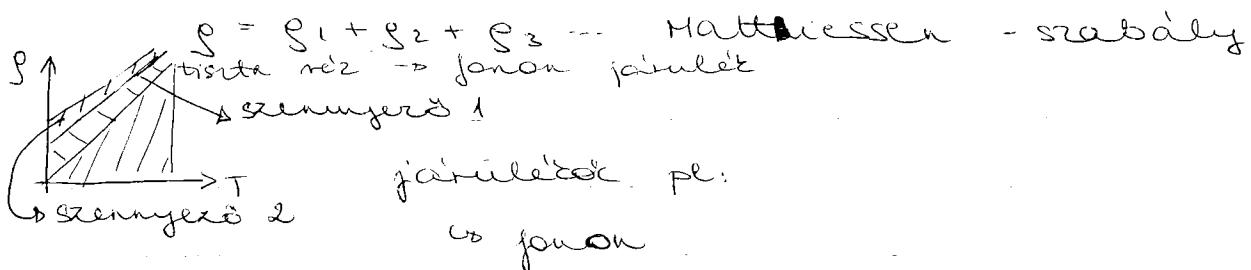
2) Peltier - effektus:

$$\dot{Q} = \Pi j_{\text{elektronos}} \quad (T = \text{du})$$

$$\Pi = TS \quad \text{Onsager - reláció}$$

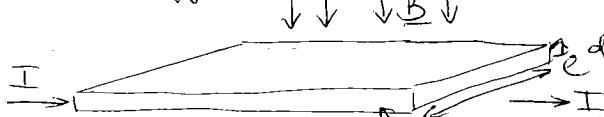
$$\text{Több effektus: } \frac{1}{\tau} = \frac{1}{\tau_1} + \frac{1}{\tau_2} + \frac{1}{\tau_3} \dots$$

fajlagos ellenállásokat össze lehet adni

- ↳ szennyező → valószínűlés → diszlokációk, vataanciklák
- ↳ magnon (magneses terjeszték ferromagneses anyagoknál)

Hall - effektus:

$$eE = evB$$

$$E = vB$$

$$U = lE = vBl$$

felváltódir a fal az elhangzás töltéséről miatt

$$j = nev$$

e^- számának növekedése

$$I = evnl$$

felület

$$U = -\frac{I}{cnld} Bl = \frac{1}{cnld} BI = U$$

el. Hall - állandó $\frac{1}{cn} = R_H$
merítő

$$\text{localisan: } E = vB = \frac{1}{cn} jB$$

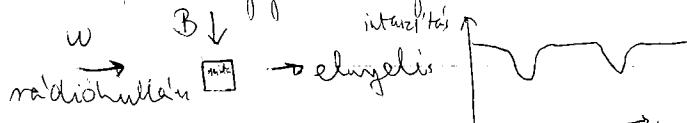
$$E = R_H (\vec{j} \times \vec{B})$$

↳ ez a definíciója

$E(\varepsilon)$ összefüggése a nagy körülésekkel

Fermi - felület elmozdítása: elektron rezonancia:

elektrom. hőmérőtől, nagy magneses törésekkel

mozgásegyenlet $\vec{m} \vec{v} = e(\vec{v} \times \vec{B})$ $\frac{dE}{dt} = \frac{1}{m} \frac{\partial E}{\partial \vec{v}}$ $\rightarrow$ Fermi-felületre

$$T = \int dE dt = \int \frac{1}{E_{\parallel}} dt_{\parallel}$$

$$dt_{\parallel} = ev_{\perp} B$$

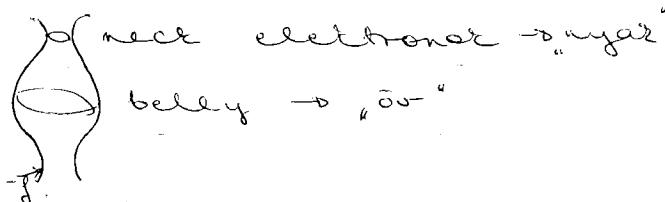

$$T = \frac{e}{cB} \frac{1}{v_{\perp}} dt_{\parallel} = \frac{e}{cB} \int \frac{1}{\frac{1}{v_{\perp}} \frac{\partial E}{\partial v_{\perp}}} dt_{\parallel}$$

$$T = \frac{e^2}{cB} \frac{1}{\Delta E} \int dt_{\perp} dt_{\parallel} = \frac{e^2}{cB} \frac{\Delta S}{\Delta E} \Rightarrow \frac{e^2}{cB} \frac{\partial S}{\partial E}$$

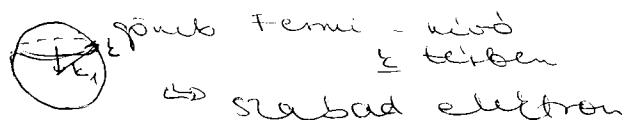
felületváltozás

$$\omega = \frac{2\pi eB}{\hbar^2} \frac{1}{(\frac{\partial S}{\partial E})_{E=E_F}}$$

nagy az elnyelés a $(\frac{\partial S}{\partial E})_{E=E_F}$ stacionáris értéknél (ahol sor metszet egyformán)

$$E = \frac{\hbar^2 k^2}{2m}$$

$$S = (\epsilon^2 - \epsilon_1^2) \pi = \frac{2\pi E}{\hbar^2} \pi - \epsilon_1^2 \pi$$

$$\frac{\partial S}{\partial E} = \frac{2\pi \pi}{\hbar^2}$$

$$\omega = \frac{2\pi eB}{\hbar^2} \frac{1}{\frac{2\pi \pi}{\hbar^2}} = \frac{eB}{m}$$

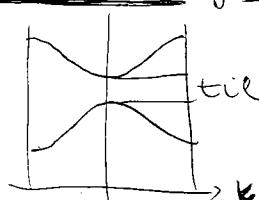
klassz.-an is kiőn a szabad $\star$ elektron $m\omega^2 r = e m \omega B$

$$\omega = \frac{eB}{m}$$
 Larmor-frekencia

felületről lehet erre a módszerrel infót szerezni

Szigetelő és félvezető

$$E(\epsilon)$$

tiltott salv (GaAs)

állapotfügg

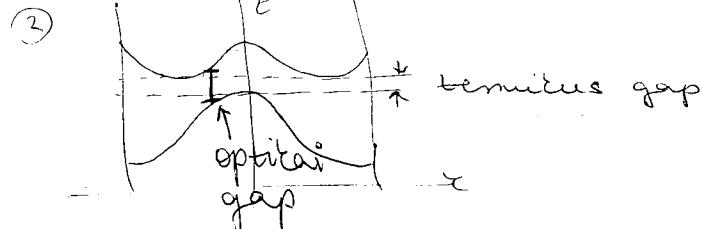
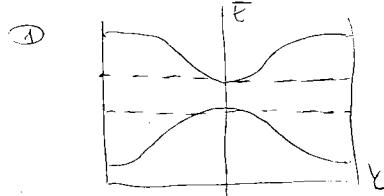

nem lehet közöttük különbséget tenni

félvezető, amit a félvezető technológiához használ gap energiát lehet mérni $\rightarrow$ mellekítéssel, absorbcionval

① direkt félvezető $\rightarrow$ Ge ($0,2$ eV)

② indirekt $\rightarrow$ Si (1 eV)

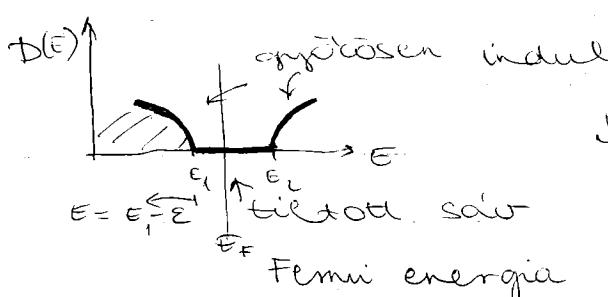

Látható jöny $1,7$ eV-tól $\rightarrow$ Si optikai gapje ennek köszönhetően nem ki, mert gyorsabban elektronok száma, de a spin miatt

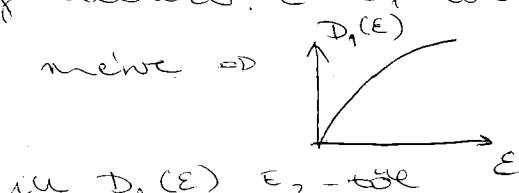
$$N = 2 \sum_{k_i} \frac{1}{1 + e^{\frac{E(E) - E_F}{k_B T}}} =$$

i. a. sávindex, átfut állapotstörésigye $\Rightarrow$

$$= \int \frac{D(E)}{1 + e^{\frac{E - E_F}{k_B T}}} dE = \int_{E_1}^{E_2} dE \frac{D(E)}{1 + e^{\frac{E - E_F}{k_B T}}} + \int_{E_2}^{\infty} dE \frac{D(E)}{1 + e^{\frac{E - E_F}{k_B T}}} =$$

Ig változás: E_1 -tól legfeljebb megnéha $\Rightarrow$

$$* = \int \frac{D_1(E)}{1 + e^{\frac{E_1 - E_F - E}{k_B T}}} dE + \int_0^{\infty} \frac{D_2(E)}{1 + e^{\frac{E_2 + E - E_F}{k_B T}}} dE$$

exponensben $1 - n$ ^{isgal} ^{negatív} magasabb ^r sávban van, mert a gap ≈ 1 eV negysárgendül a terminus energiára pedig meV negysárgendül

$$\frac{1}{1 + e^{\frac{E - E_F}{k_B T}}} \approx 1 - e^{\frac{E - E_F}{k_B T}}$$

$$\int D_1(E) dE = e^{\frac{E_1 - E_F}{k_B T}} \int D_1(E) e^{-\frac{E}{k_B T}} dE \quad \text{az elso tagbol}$$

második tagbol

$$\frac{1}{1 + e^{\frac{E - E_F}{k_B T}}} \approx e^{-\frac{E - E_F}{k_B T}}$$

$$N = \underbrace{\int D_1(\varepsilon) d\varepsilon}_{\downarrow} - e^{\frac{E_F-E_1}{k_B T}} \underbrace{\int D_1(\varepsilon) e^{-\frac{\varepsilon}{k_B T}} d\varepsilon}_{\downarrow} + e^{\frac{E_2-E_F}{k_B T}} \underbrace{\int D_2(\varepsilon) e^{-\frac{\varepsilon}{k_B T}} d\varepsilon}_{\downarrow}$$

+ ∞ - ε nél a legmagasabb függés

$T=0$ --ra $N = N_F$

$N(T) = N(0)$

$\Leftrightarrow N_F = N_e$

Fermi - energiáról ami a hőmérséklettel valószínűségi vezetési súrban $e^{-\varepsilon/k_B T}$

szükséges a Fermi - energiáról referenciára

$$e^{-\frac{E_1+E_2-2E_F}{k_B T}} = \frac{\int D_1(\varepsilon) e^{-\frac{\varepsilon}{k_B T}} d\varepsilon}{\int D_2(\varepsilon) e^{-\frac{\varepsilon}{k_B T}} d\varepsilon}$$

$$E_F = \frac{E_1+E_2}{2} + \frac{1}{2} k_B T \ln \left(\frac{\int D_1(\varepsilon) e^{-\frac{\varepsilon}{k_B T}} d\varepsilon}{\int D_2(\varepsilon) e^{-\frac{\varepsilon}{k_B T}} d\varepsilon} \right)$$

ez a fontos T -függés

$T=0$ -ban $\frac{E_1+E_2}{2}$ -nél van a Fermi - mód

Sommerfeld - modelben volt:

$$D(\varepsilon) = \frac{V}{\pi^2} \frac{m^{3/2}}{h^3} \sqrt{\varepsilon}$$

$= \propto$ $\rightarrow$ megszámolt részbeni

min lesz a hyperbolikus tartomány az m^* az elektronikai

$$\propto m^{3/2} \int \sqrt{\varepsilon} e^{-\frac{\varepsilon}{k_B T}} d\varepsilon$$

csak a tömegben változtatva a tért integrál

$$E_F = \frac{E_1+E_2}{2} + \frac{3}{4} k_B T \ln \left(\frac{m^*}{m_e e^*} \right)$$

az effektív tömeget

$$\frac{m^*}{m_e} = 0,073 \quad \text{Opt}$$

$$\frac{m^*}{m_e} = 0,4 \quad 0,68$$

$$m_{\text{size}}^* = \begin{pmatrix} 0,92 & \text{Indium - foszfid} \\ 0 & 0 \\ 0 & 0,92 & 0 \\ 0 & 0 & 0,19 \end{pmatrix} \quad \text{GaAs}$$

Felvezető vezetése : ha melegítjük

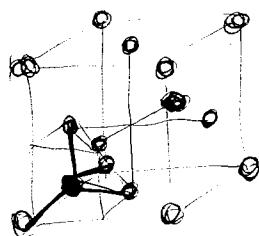
$$\underline{W}_{el} = -\mu_{el} E$$

→ moxgérőnyomás (olyan mint a

$$\bar{N}_h = \mu_h \in$$

$$F = c(\mu_{\text{elast}} + \mu_{\text{anis}})E$$

$$\sigma = e^{(\mu_e - \mu_{\mu}) + \mu_{\text{noise}}} \propto e^{-\frac{E}{kT}}$$

minden Si ionik 4 atom

Si Si Si Si

V. C.   *J. D.*

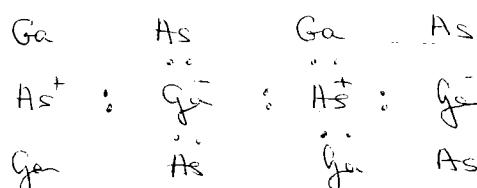
si si si Sei

8 electron egg

atom. Königl., am 1. Februar 1847. ⇒ ers. Königl.

Ga As felveretőnek nagyobb rész a szappje

Very leathery fine tanning → LTD etc

Felvezető anyaga:

IV. oslop Si Ge

$\overline{I}_{\text{II}} - \overline{V}_{\text{III}}$ overlap Ga-P, Ga-As, In-P, In-As

SiC is van

Eset voltak az intrinsik féléretet

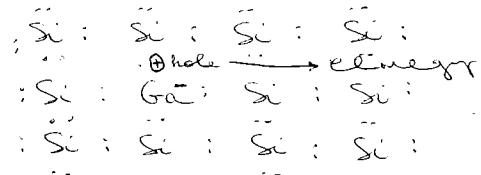
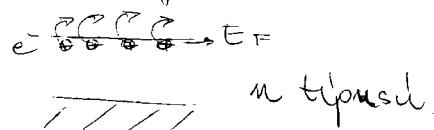
Fönnel az adalitelt / szenájeret / extrinsik
jelveretek :

Si : Si : Si : Si : Si : O^- $\leftarrow$ tetrahedral lone pair dielectric constant ϵ P^+

: Si : Si : P⁺ : Si : enrol

Si : Si : Si : Si :

P^+ + növek ~~acceptor~~ ^{donator} pl: N, As, Sb, P $\rightarrow e^-$ -t ad le
~~acceptor~~ donor $\approx 0,01$ eV
 ñ eicsi $\rightarrow$ már a hőm. n. kismed
 melegben nem működik a felvároto, magyon
 melegben meg töltetmegy

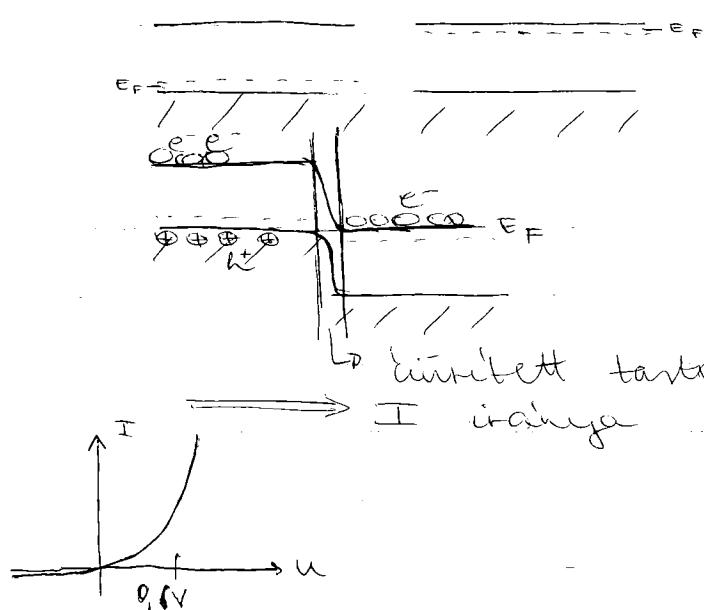
acceptor Al, Ga, In

erőteljes lehet egymás mellé tenni
 pl. ötvözessel (szeldiffundál a P melegben...)
 elektron + lyukat recombiniálhat, amíg
 találkoznak

Kialakul diffúziós feszültség (0,6 V)

P-n átmenet:

a rét Fermi - alak
 kiemelkedődik

sokszorosított

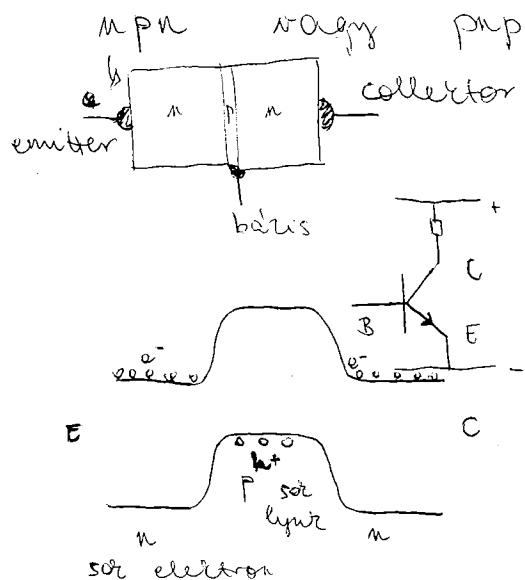
hirtelen tartomány $\uparrow$

I irányba

előállítás: ~ szilicium nélkülisza zsinór-
 hosszal - reletivel's

- röcskebanat sem szabad benne lennie
- sennyezést, finet nélküli működésre

Transzistor:

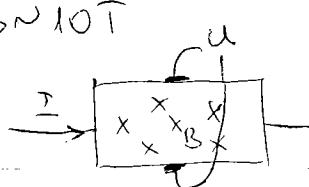
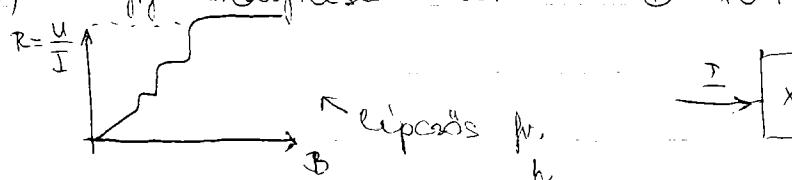
áramerősítési tényező $\beta \approx 400$
(jól alkotve)

bázisáram segíti az áramot
erősítés $\Rightarrow$ kis teljesítménnyel
egy nagyot verélünk (növekvő)

FET: a körülötti rétegek nem tudnak átmenni a
töltést $\rightarrow$ ellenállásra működik, amit lehet változtatni.

Quantum Hall effect:

- 1) vétoinyújtó $\rightarrow$ 2D (egy atom vastag)
- 2) alacsony hőm $\rightarrow$ 1-3K (nagy szabad üthető)
- 3) nagy mágneses térfeld $B \approx 10T$

$$R_{\text{max}} = \frac{h}{e^2} = 25,82 \Omega$$

$$h = 6,626 \cdot 10^{-34} \text{ Js}$$

$$\text{lehet: } R = \frac{h}{e^2} \frac{1}{n}$$

$$e = 1,6 \cdot 10^{-19} \text{ C}$$

(experimentális kvantum Hall - effektus
van fel meg használva ...)

$$\underline{A} = \begin{pmatrix} 0 & xB \\ -x & 0 \end{pmatrix}$$

$$\underline{B} = \begin{pmatrix} 0 & B \\ 0 & 0 \end{pmatrix}$$

$$H = \frac{(p_x - eA_x)^2}{2m} = \frac{p_x^2}{2m} + \frac{(p_y - exB)^2}{2m}$$

$$H\Psi(x, y) = E\Psi(x, y)$$

$$\Psi(x, y) = e^{ixy} \Psi(x) \quad \text{alakban}$$

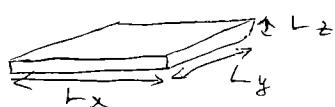
$$H = -\frac{\hbar^2}{2m} \frac{\partial^2}{\partial x^2} + \frac{\left(\frac{\hbar}{i} \frac{\partial}{\partial y} - exB\right)^2}{2m}$$

$$H\psi = e^{ixy} \left(-\frac{\hbar^2}{2m} \psi''(x) + \frac{(\hbar k - exB)^2}{2m} \psi(x) \right) = E e^{ixy} \psi(x)$$

$$-\frac{\hbar^2}{2m} \psi''(x) + \frac{(eB)^2}{2m} \left(x - \frac{\hbar k}{eB} \right)^2 \psi(x) = E \psi(x)$$

$$\omega = \frac{eB}{m} \quad x_0 = \frac{\hbar k}{eB}$$

$$E = \hbar\omega \left(n + \frac{1}{2} \right)$$

$$0 < x_0 < L_x$$

$$0 < z < \frac{eB}{\hbar} L_x$$

ϵ szinten degenerált állapotok

degenerációs füle $N = \frac{L_y}{2\pi} \int_{0}^{\frac{eB}{\hbar} L_x} dk = \frac{eBL_x L_y}{2\pi \hbar} = \frac{cBL_x L_y}{h} = \frac{eBV}{hL_z}$

Hall effektus: $E = R_H I B$

$$R_H = \frac{1}{ne}$$

egy sűrűn töltött
vezetőben

$$U = \frac{R_H}{L_z} I B \quad \frac{U}{I} = \frac{R_H}{L_z} B$$

Fermi szint előre több
szinten $\rightarrow$ Landau szintek

ha csökken B egyre több szint $\rightarrow$ folytonos

$$\frac{U}{I} = \frac{1}{neL_z} B \quad n = \frac{N}{V} = \frac{eB}{hL_z} m \leftarrow \text{egy}$$

$$= \frac{h}{e^2} \frac{1}{m} \quad \text{töltött} \quad m = \frac{\text{felfoltott}}{\text{Landau szintek száma}}$$

Magnesésg

Olyanok magneses anyagaik:

diamagnes $\chi < 0$ $\mu < \mu_0$

paramagnes $\chi > 0$ $\mu > \mu_0$

atomok magnesége

elektronok magnesége

fém paramagnesége $\equiv$ Pauli paramagnesége

$$\chi_p = \frac{N \mu_0 \mu_0}{V E_F^{1/2}}$$

Hi dox mágnessejget? impulzusmomentum

polárismomentum L $\underline{L}^2$ L_z

$$\hbar^2 l(l+1) \quad (-l \dots +l) \tau_h$$

spin S $\hbar^2 S(S+1) \quad (-S \dots +S) \tau_h$

összmomentum J $\hbar J(J+1) \quad (-J \dots +J) \tau_h$

$$\underline{M} = \frac{\mu_B}{\hbar} (\underline{L} + 2\underline{S})$$

$$E = -g \frac{\mu_B}{\hbar} \cancel{\frac{B}{B}} = -g \mu_B m B = -g \mu_B m B = -j \leq m \leq j$$

$$\underline{M} = n g \mu_B \underbrace{\sum_{m=-j}^j m e^{\frac{g \mu_B m B}{\hbar T}}}_{\substack{\text{atom/bérfigye} \\ \cancel{\sum e^{\frac{g \mu_B m B}{\hbar T}}}}} \quad S = \frac{\sum_{m=-j}^j e^{\frac{m x}{\tau_h}} m}{\sum_{m=-j}^j e^{\frac{m x}{\tau_h}}} = \cancel{\int} \frac{d}{dx} \ln Z(x)$$

$$Z(x) = e^{-x} \sum_{m=-j}^j e^{\frac{x}{\tau_h} (m+j)} = e^{-x} \frac{e^{\frac{x}{\tau_h} (2j+1)} - 1}{e^{\frac{x}{\tau_h}} - 1} = \sum_{m=j}^j e^{\frac{m x}{\tau_h}}$$

$$= \frac{e^{x(1+\frac{1}{2j})} - e^{-x}}{e^{\frac{x}{\tau_h}} - 1} = \frac{e^{x(1+\frac{1}{2j})} - e^{-x(1+\frac{1}{2j})}}{e^{\frac{x}{\tau_h}} - e^{-\frac{x}{\tau_h}}} = \frac{\operatorname{sh}\left[x(1+\frac{1}{2j})\right]}{\operatorname{sh}\left[\frac{x}{\tau_h}\right]}$$

$$\text{Brillouin - fü.: } B_j(x) = \frac{d}{dx} \ln Z(x) = \frac{d}{dx} \left(\ln \left(\frac{\operatorname{sh}\left[x(1+\frac{1}{2j})\right]}{\operatorname{sh}\left[\frac{x}{\tau_h}\right]} \right) \right) = (1+\frac{1}{2j}) \frac{\operatorname{ch}\left[x(1+\frac{1}{2j})\right]}{\operatorname{sh}\left[x(1+\frac{1}{2j})\right]} - \frac{1}{2j} \frac{\operatorname{ch}\left[\frac{x}{\tau_h}\right]}{\operatorname{sh}\left[\frac{x}{\tau_h}\right]} =$$

$$= (1+\frac{1}{2j}) \operatorname{cth}\left[x(1+\frac{1}{2j})\right] - \frac{1}{2j} \operatorname{cth}\left[\frac{x}{\tau_h}\right]$$

$$1) j = \frac{1}{2} \quad B_{\frac{1}{2}}(x) = 2 \operatorname{cth}(2x) - \operatorname{cth}(x) = 2 \frac{\operatorname{ch}x - \operatorname{sh}^2 x}{2 \operatorname{sh}x \operatorname{ch}x} - \frac{\operatorname{ch}x}{\operatorname{sh}x} \frac{dx}{dx} =$$

$$= \frac{\operatorname{sh}^2 x}{\operatorname{sh}x \operatorname{ch}x} = \operatorname{th}x$$

2) Előszörössé eset $j \rightarrow \infty$

$$\lim_{j \rightarrow \infty} B_j(x) = \operatorname{th}x - \frac{1}{x}$$

Langer - fü.

$$3) \lim_{x \rightarrow 0} B_j(x) = 1$$

$x \ll 1$ - rea

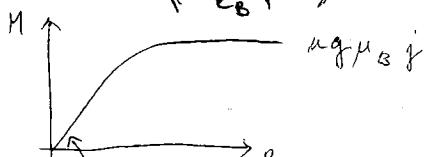
$$\operatorname{cth}(x) = \frac{\operatorname{ch}(x)}{\operatorname{sh}(x)} \approx \frac{1 + \frac{x^2}{2}}{x + \frac{x^3}{6}} = \frac{1}{x} \left(\frac{1 + \frac{x^2}{2}}{1 + \frac{x^2}{6}} \right) =$$

$$\approx \frac{1}{x} \left(1 + \frac{x^2}{2} - \frac{x^2}{6} \right) = \frac{1}{x} + \frac{x}{3}$$

$$B_j(x) \approx \frac{1 + \frac{1}{2j}}{x(1 + \frac{1}{2j})} - \frac{\frac{1}{2j}}{x \frac{1}{2j}} + \frac{x(1 + \frac{1}{2j})^2}{3} - \frac{x(\frac{1}{2j})^2}{3} =$$

$$= \frac{x}{3} \left(1 + \frac{1}{j} \right) = \frac{x(1 + \frac{1}{j})}{3j}$$

$$M = mg \mu_B f B_i \left(\frac{g \mu_B f B}{k_B T} \right)$$

$$M \approx n(g/\mu_B)^2 \frac{j(j+1)}{3} \frac{1}{\epsilon_B T} B$$

$$M = \infty H \quad \chi = n(\gamma \mu_B)^2 \mu_0 \frac{f(j+1)}{3} \frac{t}{E_B}$$

Atomi paramagnetici
susceptibilità

$$\chi = \frac{C}{T} \quad \text{Curie - to.}$$

atmeneti fémek soi jöt ere $\rightarrow T \rightarrow 0$ $X \rightarrow \infty$

(adiabatisse lemaignescis)

El volt a parlemàgnessegó. Hi havia molts joves a la plaça.

Atomic diamagnetism:

$$m\omega_0^2 \rho = F$$

electron pôrôg a

$$m(\omega_0 + \Delta\omega)^2 g = F + e(\omega_0 + \Delta\omega) g B$$

Marg Löövil

$$m\omega_0^2 g + 2m\omega_0 \Delta w g = F + e\omega_0 g B$$

$$\Delta w = \frac{eB}{2m}$$

i - air electron mettora magnesia momentum

$$\text{hiz. lettre ? } \mu_i = -e^{\frac{\Delta w}{2\pi} S_i^2 \pi}$$

$$\mu_z = \sum_i \mu_i = -e \frac{\Delta\omega}{2\pi} \sum_i g_i^2 \pi = -ze \frac{\Delta\omega}{2} \langle g^2 \rangle$$

$$\langle \dot{y}^2 \rangle = \langle x^2 \rangle + \langle y^2 \rangle \quad \langle r^3 \rangle = \langle x^2 \rangle + \langle y^2 \rangle + \langle z^2 \rangle \quad \Rightarrow \quad \langle \dot{z}^2 \rangle = \frac{2}{3} \langle r^2 \rangle$$

$$\mu_2 = -ze \frac{\Delta\omega}{3} \langle r^2 \rangle$$

$$M = -n \frac{ze}{3} \langle r^2 \rangle \frac{eB}{2m} = -n \frac{ze^2}{6m} \langle r^2 \rangle \mu_0 H$$

atoms diamagnesos susceptibilidade

Se abad electron (femei) diamagnetice susceptibili -

litasa = Laudan diamagnesia

Tc: klassitusaan mincs

$$\underline{B_{12}} : \quad \# = \frac{1}{2m} (p - eA(r))^2$$

$$Z = \iiint e^{-\frac{H}{k_B T}} d^3 p d^3 r$$

$$\left. \begin{array}{l} \tilde{p} = p - eA(r) \\ \tilde{r} = r \end{array} \right\} \rightarrow \text{Jacobi} = \begin{pmatrix} \frac{\partial \tilde{p}}{\partial p} & \frac{\partial \tilde{p}}{\partial r} \\ \frac{\partial \tilde{r}}{\partial p} & \frac{\partial \tilde{r}}{\partial r} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} I & \frac{\partial \tilde{p}}{\partial r} \\ 0 & I \end{pmatrix}$$

$$Z = \iiint e^{-\frac{1}{2m k_B T} \tilde{p}^2} \det J d^3 p d^3 r$$

$\rightarrow$ Jacobi determinans = 1

kibtranszformálta a mágneses teret

$\hookrightarrow$ klasszikusan nincs susceptibilitás

Évantumosan kell számolni!

$$\sum_{n=n_1}^{n_2} f(n) = \int_{n_1 - \frac{1}{2}}^{n_2 + \frac{1}{2}} f(x) dx - \frac{1}{24} [f'(n_2 + \frac{1}{2}) - f'(n_1 - \frac{1}{2})]$$

$$\begin{aligned} \text{u.i. } \int_{n_1 - \frac{1}{2}}^{n_2 + \frac{1}{2}} f(x) dx &= \sum_{n=n_1}^{n_2} \int_{n - \frac{1}{2}}^{n + \frac{1}{2}} f(x) dx = \\ &= \sum_{n=n_1}^{n_2} \int_{n - \frac{1}{2}}^{n + \frac{1}{2}} [f(n) + f'(n)(x-n) + \frac{1}{2} f''(n)(x-n)^2] dx = \\ &\quad \hookrightarrow \int_{-\frac{1}{2}}^{\frac{1}{2}} x dx = \frac{1}{12} \end{aligned}$$

$$= \sum_{n=n_1}^{n_2} \left(f(n) + 0 + \frac{1}{2} f''(n) \frac{1}{12} \right) = \sum_{n=n_1}^{n_2} f(n) + \sum_{n=n_1}^{n_2} \frac{1}{24} f''(n) \approx$$

$$\approx \sum_{n=n_1}^{n_2} f(n) + \frac{1}{24} \int_{n_1 - \frac{1}{2}}^{n_2 + \frac{1}{2}} f''(x) dx =$$

$$= \sum_{n=n_1}^{n_2} f(n) + \frac{1}{24} [f'(n_2 + \frac{1}{2}) - f'(n_1 - \frac{1}{2})]$$

$$\sum_{n=n_1}^{n_2} f(n) = \int_{n_1 - \frac{1}{2}}^{n_2 + \frac{1}{2}} f(x) dx - \frac{1}{24} [f'(n_2 + \frac{1}{2}) - f'(n_1 - \frac{1}{2})]$$

$$\mathcal{H} = \frac{1}{2m} \left[p_x^2 + (p_y - eBx)^2 + p_z^2 \right] \quad \mathbb{B} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ B \end{pmatrix}$$

$$\Psi(x, y, z) = e^{i\epsilon_y y} e^{i\epsilon_z z} \psi(x)$$

$$\left(-\frac{\hbar^2}{2m} \frac{d^2}{dx^2} + \frac{(eB)^2}{2m} \left(x - \frac{\hbar k_y}{eB} \right)^2 + \frac{\hbar^2 k_z^2}{2m} \right) \psi(x) = E \psi(x)$$

$$\omega = \frac{eB}{m} \quad x_0 = \frac{\hbar k_y}{eB}$$

$$H = \frac{p_x^2}{2m} + \frac{1}{2} m \omega^2 (x - x_0)^2 + \frac{\hbar^2 k_z^2}{2m}$$

$$E(\varepsilon_y, k_z, n) = \frac{\hbar^2 k_z^2}{2m} + \hbar \omega \left(n + \frac{1}{2} \right)$$

$\Rightarrow \varepsilon_y$ scint degeneració van

teljes energia alapállapotban ($T = 0K$)

$$E = 2 \sum_{\substack{\text{spin} \\ \varepsilon_y, k_z, n}} (E(\varepsilon_y, k_z, n) - E_F) = 2 \sum_{\varepsilon_z, n} (E(\varepsilon_z, n) - E_F) - \sum_{\varepsilon_y} 1$$

$$0 < x_0 < L_x \Rightarrow 0 < k_y < \frac{eB}{\hbar} L_x$$

$$\sum_{\varepsilon_y} 1 = \frac{L_y}{2\pi} \int dk_y = \frac{L_x L_y}{2\pi \hbar} eB$$

$$\sum_{\varepsilon_z} (E(\varepsilon_z, n) - E_F) \rightarrow \text{csat ha } E(\varepsilon_z, n) - E_F < 0$$

azkorra scimmit $E(\varepsilon_1, n) = E_F \Rightarrow \varepsilon_1$ definiciója

$$\Rightarrow \frac{\hbar^2 \varepsilon_1^2}{2m} + \hbar \omega \left(n + \frac{1}{2} \right) = E_F$$

$$\varepsilon_1^2 = \frac{2m}{\hbar^2} \left(E_F - \hbar \omega \left(n + \frac{1}{2} \right) \right)$$

$$\sum_{\varepsilon_z} (E(\varepsilon_z, n) - E_F) = \frac{L_z}{2\pi} \int_{-\varepsilon_1}^{\varepsilon_1} \left(\frac{\hbar^2 \varepsilon_z^2}{2m} + \hbar \omega \left(n + \frac{1}{2} \right) - E_F \right) d\varepsilon_z =$$

$$= \frac{L_z}{2\pi} \left[\frac{\hbar^2 \varepsilon_1^3}{3m} + \underbrace{\hbar \omega \left(n + \frac{1}{2} \right) 2\varepsilon_1 - E_F 2\varepsilon_1}_{-\frac{\hbar^2 \varepsilon_1^3}{m}} \right] = -\frac{L_z \hbar^2 \varepsilon_1^3}{3\pi m}$$

$$E = 2 \frac{L_x L_y eB}{2\pi \hbar} \frac{(-L_z \hbar^2)}{3\pi m} \sum_n \varepsilon_1^3 = -\frac{V}{3\pi^2} \hbar \omega \sum_n \varepsilon_1^3$$

$$\sum_{n=0} \varepsilon_1^3 = \sum_{n=0} \left(\frac{2m}{\hbar^2} \right)^{3/2} \left(E_F - \hbar \omega \left(n + \frac{1}{2} \right) \right)^{3/2}$$

$$n_1 = 0$$

$$n_2 = \frac{E_F}{\hbar \omega} - \frac{1}{2}$$

$$\text{első tag: } \int_{n_1 - \frac{1}{2}}^{n_2 + \frac{1}{2}} \left(\frac{2m}{\hbar^2}\right)^{3/2} (E_F - \hbar\omega(x + \frac{1}{2}))^{5/2} dx =$$

$$= - \left(\frac{2m}{\hbar^2}\right)^{3/2} \frac{2}{5} (E_F - \hbar\omega(x + \frac{1}{2}))^{5/2} \frac{1}{\hbar\omega} \Big|_{n_1 - \frac{1}{2}}^{n_2 + \frac{1}{2}} =$$

$$= \left(\frac{2m}{\hbar^2}\right)^{3/2} \frac{2}{5} \frac{E_F^{5/2}}{\hbar\omega}$$

$$E_o = - \frac{V}{15} \left(\frac{2m}{\hbar^2}\right)^{3/2} E_F^{5/2} \quad \text{szabad elektron energiaja}$$

$$\text{masodik tag: } f(x) = \left(\frac{2m}{\hbar^2}\right)^{3/2} (E_F - \hbar\omega(x + \frac{1}{2}))^{5/2}$$

$$f'(x) = - \left(\frac{2m}{\hbar^2}\right)^{3/2} \frac{3}{2} (E_F - \hbar\omega(x + \frac{1}{2}))^{1/2} \hbar\omega$$

$$f'\left(n_2 + \frac{1}{2}\right) \approx 0$$

$$f'\left(n_1 - \frac{1}{2}\right) = f'\left(-\frac{1}{2}\right) = \left(\frac{2m}{\hbar^2}\right)^{3/2} \frac{3}{2} E_F^{1/2} \hbar\omega$$

$$E = E_o - \frac{V}{3\pi^2} \hbar\omega \frac{1}{24} \left(\frac{2m}{\hbar^2}\right)^{3/2} \frac{3}{2} E_F^{1/2} \hbar\omega =$$

$$= E_o - \frac{V}{48\pi^2} \left(\frac{2m}{\hbar^2}\right)^{3/2} E_F^{1/2} (\hbar\omega)^2$$

$\frac{e\hbar}{2m} = \mu_B$

$$E = E_o - \frac{V}{48\pi^2} \left(\frac{2m}{\hbar^2}\right)^{3/2} E_F^{1/2} \underbrace{\left(2\mu_B B\right)^2}_{(2\mu_B)^2 \mu_0 H^2}$$

$$M = \frac{1}{V} \frac{\partial E}{\partial B} = - \frac{1}{24\pi^2} \left(\frac{2m}{\hbar^2}\right)^{3/2} E_F^{1/2} (2\mu_B)^2 B$$

$$\chi = \frac{\partial M}{\partial H} = - \frac{1}{24\pi^2} \left(\frac{2m}{\hbar^2}\right)^{3/2} E_F^{1/2} (2\mu_B)^2 \mu_0$$

$$\chi_{LD} = - \frac{N}{2V} \frac{1}{E_F} \mu_B^2 \mu_0 \quad \text{Landau - diamagnesség}$$

$$\chi_{PP} = \frac{3}{2} \frac{N}{V} \frac{1}{E_F} \mu_B^2 \mu_0 = - 3 \chi_{LD} \quad \text{Pauli - paramagnesség}$$

(valójában nem író)

felirben: $\mu_B = \frac{e\hbar}{2m}$ m: electron tömeg

$$\chi_{LD} = - \frac{N}{2V} \frac{1}{E_F} \left(\frac{e\hbar}{2m}\right)^2 \mu_0 \rightarrow \text{effektív tömeg } \frac{\text{ell}}{\text{belse}}$$

$$\chi_{PP} = \frac{3}{2} \frac{N}{V} \frac{1}{E_F} \left(\frac{e\hbar}{2m}\right)^2 \mu_0$$

Működés mágneses momentummal rendelkező atomok

- 1) ferromágnesség $\uparrow\uparrow\uparrow\uparrow$
parciális mágnesek a momentumon

2) antiferromágnesség $\uparrow\downarrow\uparrow\downarrow$

3) ferrimágnesség $\uparrow\downarrow\uparrow\downarrow\uparrow$

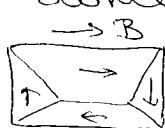
pl: Fe + Mn atomok

4) spinúveg $\rightarrow$ rendszetben általak
be a spinet $\uparrow\downarrow\uparrow\uparrow\downarrow\uparrow\downarrow\downarrow$ 3D-be-

1) jól felmágneszethető vasban minden spin

egy irányban áll

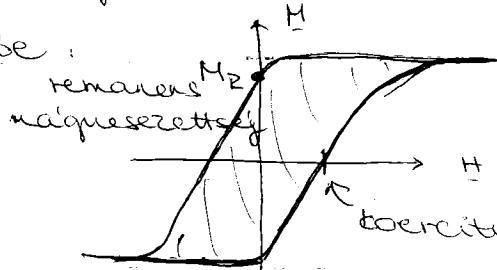
részek $\rightarrow$ domain terület

$B = 0$ esetben
felmágneszésre

ámenyal forrás $\rightarrow$ szélein
fordulnak a spinet

histerézis görbe:

teljesí mágnes-
zetttség

ferromágnesség

klasszikus elmélete:

$$M = n g \mu_B f(B_j) \left(\frac{g \mu_B f(B)}{kT} \right)$$

$$M = f(H)$$

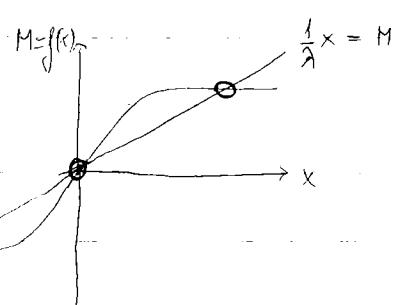
- Weiss $\rightarrow$ van valami, ami beakarja
állítani a spinet $\rightarrow$ belső térfelületen
pozitív misszonsztolás)

$$M = f(H + \gamma M)$$

$$- ha H = 0 \quad M = f(\gamma M)$$

tülső térfelületen is

vann mágneszettség

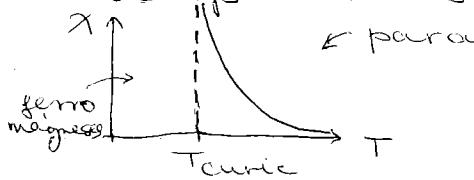
- dipól - dipól kölcsönhatásossal nem lehet meggyarázni $\rightarrow$ m.k. hőmérséklet szerződhetetlen
- Curie - pont fölött elveszi a mágneserettséget
- Eis H esetén (M is még van)

$$M = f(H + \lambda M) = \frac{x}{1-\lambda x} (H + \lambda M) = \frac{x}{1-\lambda x} H + \frac{x\lambda}{1-\lambda x} M$$

linearisan indukció fü.

$$M = \frac{x}{1-\lambda x} H = \frac{\frac{C}{T}}{1-\lambda \frac{C}{T}} H = \frac{C}{T-\lambda C} H$$

mágneszenneliség $\frac{1}{T}$ - vel arányos volt B

Curie - Weiss - tör. $\rightarrow$ jól teljesül

Mágnesz anyagot Heisenberg - fele operátora:

$$H = \sum_{i,j} (J_{ij} S_i S_j) + \sum_i \mu S_i B$$

egyik és másik spinre

Ising - modell:

$$H = - J \sum_{\langle i,j \rangle} S_i S_j + \mu B \sum_i S_i$$

csövön keresztben $S_i (+1, -1)$

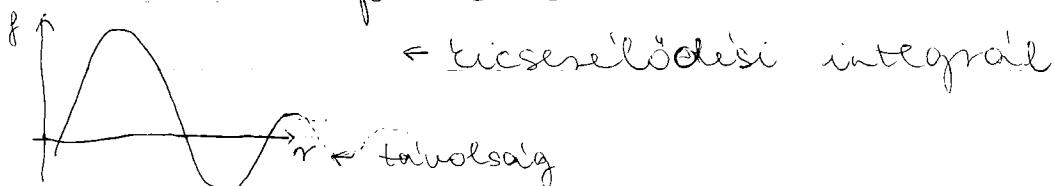
azt akarjuk meghatározni

$$B = 0 \text{ -nál } 1D \text{-ban} \rightarrow T_{\text{Curie}} = 0$$

2D - ban (Orsager) van m.o.

3D - ban csak numerikus m.o.

a kicsereklődési kölcsönhatás okozza beállítani a spineket

$$H = - \sum J_{ij} S_i S_j$$

$\uparrow$
spinoperátorok (imp. mom.) · skalárcsatorna

$$\rightarrow L_x - L_y - L_z = i\hbar L_z$$

KONDENZÁLT

$$L_+ = L_x + iL_y \quad L_- = L_x - iL_y \quad [L_+, L_-] = 2L_z$$

alapállapotban minden spin eggy irányban áll $\rightarrow T=0$ hőm.

Bose = részecskék a magnonok $\rightarrow$ spinhullámok

$$H = -\int \sum_{\langle i,j \rangle} S_{ix} S_{jx}$$

$\times [S_{nx}, S_{np}] = i\hbar \delta_{nn} \sum_{\beta} \epsilon_{\alpha\beta\gamma} S_{\gamma}$

$$H = -\int \sum_{\substack{\{p,q\} \\ \beta}} S_{pp} S_{qp} \quad (\text{p,q: melyik atom?})$$

$\beta: x, y, z$

megfelelően: $i\hbar \frac{d}{dt} S_{nx} = [S_{nx}, H]$

$$[S_{nx}, S_{pp} S_{qp}] = [S_{nx}, S_{pp}] S_{qp} + S_{pp} [S_{nx}, S_{qp}]$$

$$= i\hbar [S_{np} \sum_{\beta} \epsilon_{\alpha\beta\gamma} S_{\gamma} S_{qp} + S_{nq} \sum_{\beta} \epsilon_{\alpha\beta\gamma} S_{\gamma p}]$$

$$\frac{dS_{nx}}{dt} = -\int \sum_{\{p,q\}} [\dots] = -\int \sum_{\beta} \epsilon_{\alpha\beta\gamma} [\sum_{\{q\}} S_{\gamma} S_{qp} + \sum_{\{p\}} S_{pp} S_{nq}]$$

$$\frac{dS_{nx}}{dt} = -\int \sum_{\{p,q\}, \beta} \epsilon_{\alpha\beta\gamma} (S_{\gamma} S_{qp} - S_{pq} S_{\gamma p})$$

indexekre $\uparrow$ n' eső szomszédja

linearizálni kell ezt az egyenletet:

$$S_n = S_0 + \Delta S_n$$

$\uparrow$ operátorok

$$S_{nq} S_{pp} = S_{nq} S_{p\beta} + S_{nq} \Delta S_{p\beta} + S_{p\beta} \Delta S_{nq}$$

$$\frac{\partial \Delta S_{nx}}{\partial t} = -\int \sum_{\{p,q\}, \beta} \epsilon_{\alpha\beta\gamma} (S_{\gamma} \Delta S_{pp} + S_{p\beta} \Delta S_{nq} - S_{nq} \Delta S_{p\beta} - S_{p\beta} \Delta S_{nq})$$

$$\frac{d\Delta S_{nx}}{dt} = -2\int \sum_{\{p\}, \beta, \gamma} \epsilon_{\alpha\beta\gamma} S_{\gamma} (\Delta S_{p\beta} - \Delta S_{nq})$$

ez már lineáris egyenletekkel

$$\Delta S_{nx} = \Delta S_{\alpha} e^{i\frac{\varepsilon}{k_B} R_n} \quad (\text{Bloch-tétel})$$

α : eső szomszédvektorok

$$\frac{d\Delta S_{nx}}{dt} = -2\int \sum_{\beta, \gamma} S_{\gamma} \epsilon_{\alpha\beta\gamma} \Delta S_{\alpha} (e^{i\frac{\varepsilon}{k_B} \alpha} - 1)$$

$$f_i(\varepsilon) = -2\int S_{\gamma} \underbrace{\sum_{\alpha} (e^{i\frac{\varepsilon}{k_B} \alpha} - 1)}$$

eggn. előbs: $2(\cos \varepsilon x + \cos \varepsilon y + \cos \varepsilon z - 3)$

$\varepsilon \propto R_n \Rightarrow 2\int S_{\gamma} (\varepsilon_x^2 + \varepsilon_y^2 + \varepsilon_z^2) \alpha^2 = \varepsilon^2 \alpha^2$

negyzetesen függ ε -től

$$\frac{dSS_\alpha}{dt} = + \sum_{\beta\gamma} \epsilon_{\alpha\beta\gamma} \Delta S_\beta f_\gamma$$

$$\epsilon_{\alpha\beta\gamma} \epsilon_{\alpha\delta\epsilon} = \delta_{\beta\delta} \delta_{\gamma\epsilon} - \delta_{\beta\epsilon} \delta_{\delta\gamma}$$

$$\frac{d^2SS_\alpha}{dt^2} = \sum_{\beta\gamma\delta\epsilon} \epsilon_{\alpha\beta\gamma} f_\gamma \epsilon_{\beta\delta\epsilon} f_\epsilon \Delta S_\delta =$$

$$= \sum_\gamma (f_\gamma f_\alpha \Delta S_\alpha - f_\alpha f_\gamma \Delta S_\alpha)$$

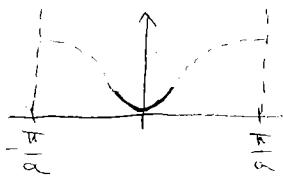
$$\frac{d^2SS_\alpha}{dt^2} = -f^2 \Delta S_\alpha$$

$\uparrow$
 ω^2

$$\omega(\varepsilon) = 2\pi f S_0 \varepsilon^2$$

feltehető, hogy a
rainyban állhat
a spinet leidegett
x, y moroz
z rainyin nem moroz

magnon disperziós reláció

$T = 0K$ -nál egy rainy
kis hőmérsékleten elát-
sanak a magnoner

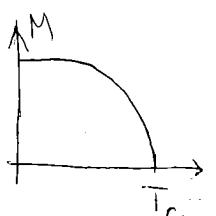
(a mágneses anyag elemi gejestrései)

$\omega = \propto \varepsilon^2$ alattan irány fel $\rightarrow$ magnoker

$$\text{száma? } n = \frac{V}{(2\pi)^3} \int \frac{1}{e^{\frac{\hbar \varepsilon}{k_B T}} - 1} d^3\varepsilon = \frac{V}{(2\pi)^3} \int \frac{1}{e^{\frac{\hbar \varepsilon}{k_B T}} - 1} 4\pi \varepsilon^2 d\varepsilon$$

$$\text{íj változó: } \frac{\hbar \varepsilon^2 x}{k_B T} = x \quad \varepsilon^2 = x \frac{k_B T}{\hbar \alpha}$$

$$= \frac{V}{(2\pi)^3} \int \frac{1}{e^x - 1} 4\pi \times \frac{k_B T}{\hbar \alpha} \sqrt{\frac{k_B T}{\hbar \alpha}} \frac{1}{2\sqrt{x}} dx \sim T^{3/2}$$

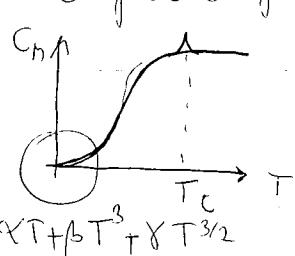
$$M(T) = M_0 - \alpha T^{3/2}$$

(Bloch-tör.)

így induál jól teljesít

magnon fajho:

$$E = \frac{V}{(2\pi)^3} \int \frac{\hbar \alpha \varepsilon^2}{e^{\frac{\hbar \varepsilon}{k_B T}} - 1} d^3\varepsilon \sim T^{5/2}$$

$$C_M \sim T^{3/2}$$

így induál a fajho

$\rightarrow$ magnonfajho

2) antiferromágneség

$J < 0$ antiferromágneses csatolás

ebben is vannak spinhullámok $\Rightarrow \omega = \alpha |\varepsilon|$
lineáris diszp. rel.

$$M_{\uparrow} = f(H + \alpha M_{\downarrow}) \Rightarrow \chi H + \alpha \chi M_{\downarrow}$$

$$M_{\downarrow} = f(H + \alpha M_{\uparrow}) = \chi H + \alpha \chi M_{\uparrow}$$

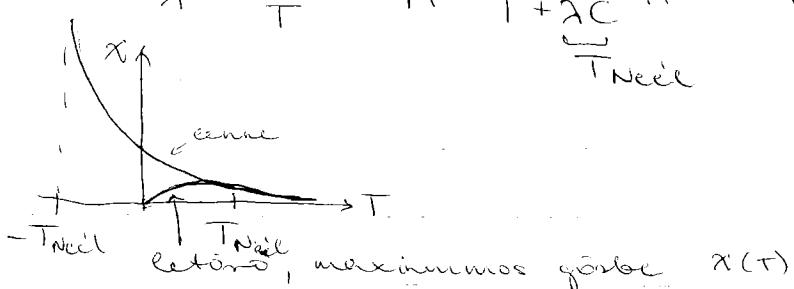
$$\begin{pmatrix} 1 & -\alpha \chi \\ -\alpha \chi & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} M_{\uparrow} \\ M_{\downarrow} \end{pmatrix} = \chi H \begin{pmatrix} 1 \\ -1 \end{pmatrix}$$

$$\begin{pmatrix} M_{\uparrow} \\ M_{\downarrow} \end{pmatrix} = \frac{1}{1 + (\alpha \chi)^2} \begin{pmatrix} 1 & -\alpha \chi \\ -\alpha \chi & 1 \end{pmatrix} \chi H \begin{pmatrix} 1 \\ -1 \end{pmatrix}$$

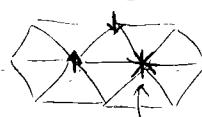
$$M_{\uparrow} - M_{\downarrow} = M \left(\frac{2\chi}{1 + \alpha \chi} H \right)$$

$$\chi = \frac{C}{T} \quad M = \frac{2C}{T + 2C} H$$

ez is csak magas
hőmérsékleteken

4) Spinúveg : ha az anyag nem tudja el-dönteni milyen a csatolás pl. van elsőrendűl ügy, másodrendűl ügy
 $\Rightarrow$ rendszertelen csatolás

antiferromágneses csatolás

3. körgörésben

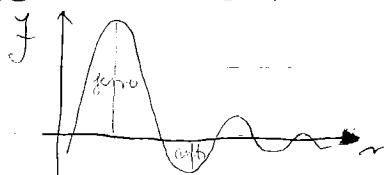
frustrálás

pl. rében révén margin
aranyban
vasban

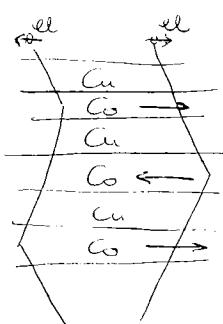
van T_c hőm, ahol paramágnesessé válik

Óriás mágneses ellenállás!

az anyag ellenállása nagyon!!! negatív. a mágneses térel

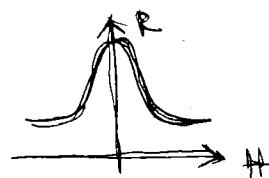

réz - kobalt - réz - kobalt
nanoszerkezet

$\Rightarrow$ 20-40 atom bavolslag

Co antiferromagnesies catala's

(winchester - bar van)

ha van ter new
sûnôdie ar egne
fajta elektron $\Rightarrow$
lecsôken ar ellenâlla's